

REVUE
CÍRKEVNÍHO PRÁVA
CHURCH LAW REVIEW

36
1/07

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA, ročník XIII.

Nositel prestižní ceny Společnosti německých, českých, slovenských a rakouských právníků Karlovarské právnické dny za nejlepší odborný právnícký časopis vydávaný v České republice za rok 2003 v soutěži českých a slovenských právníckých časopisů

Vydává Společnost pro církevní právo. Vychází třikrát ročně. Adresa redakce: Husova ul. 8, 110 00 Praha 1; e-mail: SPCP@prf.cuni.cz; <http://spcp.prf.cuni.cz>. Šéfredaktor: Jiří Rajmund Tretera. Redaktor: Pavel Landa. Redakční rada: Miloš Holub, Záboj Horák, Štěpán Hůlka, Stanislav Příbyl, Stanislav Pšenička. Grafická úprava obálky: Ing. arch. Josef Hyzler. Sazba: RNDr. Marcela Braunová. Tisk: JPM Tisk, Na Popelce 7, 150 00 Praha 5. Administrace: Ing. Jiří Vaingát. Distribuce: Andrej Urban a Jana Nosková. ISSN 1211-1635, reg. č. MK ČR E 7429. Toto číslo bylo odevzdáno k tisku dne 30. 4. 2007.

© Společnost pro církevní právo, 2007.

OBSAH

*Toto číslo Revue církevního práva vyšlo za finanční podpory
Konference katolických biskupů Spojených států amerických
a Ministerstva kultury ČR.*

*This issue of Church Law Review was sponsored
by the United States Conference of Catholic Bishops
and the Ministry of Culture of the Czech Republic.*

J. Kašný: Metoda v kanonickém právu	7
A. I. Hrdina: Pojem a význam exempce v platném řeholním právu	26
K. Nedvědický: Je možno udělit humanitární azyl nasciturovi?	35
DOKUMENTY	
Charta oecumenica	47
ANOTACE A RECENZE	
H. Pisanus, Summa Decretorum. Tom. I. (J. Kašný)	57
A. Loretan-Saladin, T. Bernet-Strahm (eds.): Das Kreuz der Kirche mit der Demokratie. Zum Verhältnis von katholischer Kirche und Rechtsstaat (Z. Horák)	59
ZE SPOLEČNOSTI PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO	61
KRÁTKÉ ZPRÁVY	63
NAŠE AKVIZICE	66
UKÁZKY Z PŘIPRAVOVANÉHO SLOVNÍKU CÍRKEVNÍHO PRÁVA (7)	68

Finanční podporu Společnosti pro církevní právo
na její ediční činnost směřujte laskavě na běžný účet
u České spořitelny, a. s., 111 21 Praha 1, Na Perštýně 1,
číslo:

1939518309/0800

CONTENTS

J. Kašný: Die Methode im kanonischen Recht	7
A. I. Hrdina: Begriff und Bedeutung der Exemption im gültigen Ordensrecht	26
K. Nedvědický: Kann man dem Nasciturus humanitäres Asyl gewähren?	35
DOCUMENTS	
Charta oecumenica	47
ABSTRACTS AND RECENSIONS	
H. Pisanus, Summa Decretorum. Tom. I. (J. Kašný)	57
A. Loretan-Saladin, T. Bernet-Strahm (eds.): Das Kreuz der Kirche mit der Demokratie. Zum Verhältnis von katholischer Kirche und Rechtsstaat (Z. Horák)	59
FROM THE CHURCH LAW SOCIETY	61
BRIEF NEWS	63
OUR ACQUISITIONS	66
FROM THE PREPARED DICTIONARY OF CHURCH LAW (7)	68

INHALT

J. Kašný: Method in Canon Law	7
A. I. Hrdina: The Concept of and Significance of Exemption i n the Current Law of Consecrated Life	26
K. Nedvědický: Is It Possible to Award Humanitarian Asylum to an Unborn Child?	35
DOKUMENTE	
Charta oecumenica	47
ABSTRAKTA UND REZENSIONEN	
H. Pisanus, Summa Decretorum. Tom. I. (J. Kašný)	57
A. Loretan-Saladin, T. Bernet-Strahm (eds.): Das Kreuz der Kirche mit der Demokratie. Zum Verhältnis von katholischer Kirche und Rechtsstaat (Z. Horák)	59
AUS DER GESELLSCHAFT FÜR KIRCHENRECHT	61
KURZE NACHRICHTEN	63
UNSERE AKQUISITIONEN	66
PASSAGEN AUS DEM VORZUBEREITENDEN LEXIKON DES KIRCHENRECHTS (7)	68

J. Kašný: Il metodo nel diritto canonico	7
A. I. Hrdina: La nozione d'esonazione ed il suo significato nel diritto monastico vigente	26
K. Nedvědký: Si può conferire l'asilo umanitario ad un nascituro? ...	35
DOCUMENTI	
Charta oecumenica	47
ANNOTAZIONI E RECENSIONI	
H. Pisanus, Summa Decretorum. Tom. I. (J. Kašný)	57
A. Loretan-Saladin, T. Bernet-Strahm (eds.): Das Kreuz der Kirche mit der Demokratie. Zum Verhältnis von katholischer Kirche und Rechtsstaat (Z. Horák)	59
DALLA SOCIETÀ PER IL DIRITTO DELLE CHIESE	61
NOTIZIE BREVI	63
LE NOSTRE ACQUISIZIONI	66
DAL NASCENTE DIZIONARIO DI DIRITTO CANONICO (7)	68

Metoda v kanonickém právu

Jiří Kašný

Úvod

Tento text vznikl původně jako přednáška pro Institut ekumenických studií na Univerzitě Karlově v Praze. Na základě inspirující diskuse s kolegy i studentkami a studenty tohoto Institutu byl rozšířen do současné podoby. Text stručně zachycuje charakteristiky jednotlivých období při vytváření kanonické legislativy od doby klasického kanonického práva po současnost. První část zachycuje vznik středověkých sbírek a naznačí metodu, která umožnila vznik kanonickému právu v klasickém období. Druhá část se zabývá změnou v přístupu ke vzniku kanonické legislativy po Tridentském koncilu. Třetí část naznačí metodu kodifikace kanonického práva ve dvacátém století.

1. Klasické kanonické právo

O kanonickém právu jako o samostatné disciplíně zpravidla uvažujeme až od jejího vymezení vůči teologii, ke kterému došlo na středověkých univerzitách. Téměř ikonou se v tomto smyslu stala kanonická sbírka *Decretum Magistri Gratiani*.¹

Graciánův Dekret: *Concordia discordantium canonum*

Graciánův Dekret je sbírka norem uspořádaná systematickým způsobem podle témat a doplněná komentáři, která vznikla jako akademické dílo typické pro svou dobu, pro dvanácté století. Autor této sbírky Jan Gracián, kamaldulský mnich v klášteře sv. Felixe a Nabora, žil v první polovině dvanáctého století a patřil mezi tehdejší teology a právníky v Boloni. Ve dvacátých a třicátých letech dvanáctého století sepisoval obsáhlou sbírku zákonů, kánonů a komentářů, která se zpravidla datuje do roku 1140, jelikož obsahuje také kánony Druhého lateránského koncilu (1139). Sbírkou nese název *Concordia discordantium canonum*,

¹PLÖCHL, Willibald, *Geschichte des Kirchenrechts*. Band II, Verlag Herold, Wien, 1954, s. 408–415.

ale zpravidla se nazývá jednoduše *Decretum* – Dekret. Sbíрка jako celek nebyla vyhlášena zákonodárcem, byla sepsána jako soukromé, akademické dílo. V této sbírce legislativních textů Gracián uvedl do kanonického práva scholastickou analyticko-kritickou metodu. Touto metodou a zpracováním navázal na dřívější způsoby vytváření obdobných kanonických sbírek, zároveň je však překonal svým rozsahem, systematickostí, moudrostí a praktickým úsudkem. Sbíрка se brzy stala uznávaným a komentovaným textem a později byla vzata jako první část *Corpus iuris canonici*. Gracián tak bývá považován za zakladatele kanonistické vědy.²

Dekret obsahuje nejruznější prameny od starozákonního desatera, přes antické římské právo,³ až po kánony z tehdejší doby. Nacházejí se v něm texty z Bible, dále ustanovení ekumenických i místních koncilů, dekrety papežů i biskupů, výroky otců. Dnes je možné říci, že dekret obsahuje původní i falešné sbírky, které Gracián citoval z dostupných pramenů, z opisů i z originálů. Některé z nich měl k dispozici v písemné formě, jiné pravděpodobně citoval z paměti. Materiál této sbírky nebyl a ani nechtěl být originální. Dekret shromáždil kolem 3800 individuálních odstavců, dříve nazvaných *capitula*, později spíše *canones*, které byly postupně utříděny do dosti komplikované trojdílné struktury. První část obsahuje 101 distinkcí rozdělených do kánonů, které se tematicky týkají obecných kanonických norem a pramenů, dále kleriků všeobecně, a konečně biskupů. Druhá část obsahuje 36 kauz rozdělených do *questiones* a kánonů, které se týkají zvláště majetkového a procesního práva, a také záležitosti manželství. Kauza 33, *Questio III*, obsahuje dlouhý traktát *De poenitentia*, který je rozdělen do sedmi distinkcí. Třetí část Dekretu je rozdělena do pěti distinkcí nazvaných *De consecratione*, o svátostech a bohoslužbě.⁴

Ze dvou tehdy používaných metod vytváření sbírek kánonů – časové, kdy kánony byly řazeny chronologicky podle doby svého vzniku, a tematické, kdy kánony byly tříděny tematicky podle obsahu, kterého se týkaly, Gracián zvolil druhou ze jmenovaných metod. Ve snaze o tematickou systematizaci množství norem a harmonizování rozporných momentů nebyl Gracián první. Před ním se o to pokoušeli Ivo ze Chartres, Bernold z Kostnice a další. Výjimečný však byl tím, jaký do této snahy vnesl systém a důslednost.

²Srov. KUTTNER, Stephan, *The Father of the Science of Canon Law*, *The Jurist* 1, 1941, 2–19, a ENRIQUE DE LEÓN, *La bibliografía di Graziano*, *Ius Ecclesiae* 14, 2002, s. 415–423.

³Srov. GAUTIER, Albert, *Roman Law and its Contribution to the Development of Canon Law*, Saint Paul University, Ottawa, 1996.

⁴Standardní edicí je vydání Aemilius Friedberg ed., *Corpus iuris canonici*, Leipzig, 1879.

Vlastní metoda této sbírky je vyjádřena už v jejím názvu: *Concordia discordantium canonum* – harmonie disharmonických kánonů.⁵ Úcta a respekt k autoritě se v Graciánově době projevovaly i tím, že „disharmonie“ mezi jednotlivými legislativními prameny byla skutečným problémem. Gracián, aby tuto disharmonii rozumně a kriticky vyřešil, seřadil jednotlivé prameny, jednotlivé normy tematicky a nevyhýbal se přitom poukázat na shody či rozdíly. Tam, kde se mezi normami ukázal rozpor, vložil svoji analýzu a komentář, tzv. *dictum Gratiani*, ve kterém navrhl, jak by mohl být tento rozpor smířen a harmonizován, anebo proč je třeba jednomu přístupu dát přednost před druhým.⁶ Některé z jeho postupů byly všeobecně přijímané, např. ustanovením všeobecných koncilů dával přednost před ustanovením místních koncilů, výroky papežů měly přednost před biskupskými výroky, často argumentoval biblickými výroky. Jiné komentáře odzrcadlují jeho vlastní praktický úsudek.⁷

Charakteristickým rysem Graciánovy sbírky je vedle důsledné analyticko-syntetické metody také praktická moudrost. Tu je zvláště vidět v postojích kanonické umírněnosti (*aequitas canonica*), která se vzpírá formalismu, který by se stroze odvolával na slovo zákona. Dalším rysem je odkazování na osobní odpovědnost při rozhodování. Jinou charakteristikou je duch otevřenosti a důvěry, která vysvítá např. na konci pojednání o typech zákonů, kde se odpovídá na otázku, kam se obrátit v situaci, pro kterou nenajdeme autoritativní normu v Písmu. V takových případech, kdy nenajdeme odpověď ani v Písmu, ani v kánonech Apoštolského stolce, ani u katolických autorů, ani v příkladech svatých, máme svolat zkušené lidi z okolí⁸ a hledat odpověď u nich, „neboť shodnou-li se dva nebo tři z vás na zemi v prosbě o nějakou věc, můj Otec jim to učiní.“ (Mt 18, 19).⁹

⁵Někteří autoři mylně uvádějí název Graciánovy sbírky jako *Concordantia discordantium canonum* místo *Concordia ...* a vidí jeho způsob zpracování kánonů jako konkordanci různých pramenů. Např. HELMHOLZ, R. H., *The Spirit of Classical Canon Law*, University of Georgia Press, Athens, Georgia, 1996, s. 7.

⁶Stojí za to srovnat tuto kanonickou metodu se scholastickou metodou argumentace, např. s pojednáním Tomáše Akvinského o zákonech (Teologická suma I–II, otázky 90–107), kde autor nejdříve zvolí téma, potom představí názory oponentů na dané téma, teprve potom uvede vlastní tezi a následně představí zdůvodnění své teze.

⁷Graciánova metoda je zvláště zřetelně uvedena in *Decretum Gratiani*, Prima pars, distinctio XXIX–XXXI.

⁸*Glossa ordinaria* k tomu přináší dvojí mínění: někteří říkají, že v takovém případě je lépe se obrátit ke zvykům a lidem daného místa, zatímco jiní říkají, že je lépe se odvolat na zvyky Římské církve (diecéze).

⁹Srov. *Decretum Gratiani*, Prima pars, distinctio XX, canon III.

raciánův Dekret vznikl jako soukromý studijní text v Boloni. Tato sbírka však byla zpracována tak přesvědčivě, že se brzy stala všeobecně používaným studijním textem na univerzitách, podobně jako Teologické sentence pařížského teologa Petra Lombarda. Třebaže se jednalo o soukromou sbírku, krátce po jejím vydání se na ni začaly odvolávat výroky Apoštolského stolce. Nakolik víme, Dekret vyšel v tištěné formě poprvé ve Štrasburku v roce 1471, a k jeho velikosti je třeba zdůraznit, že v té době byl pořad ještě neoficiální, soukromou sbírkou. V roce 1583 byl Dekret vydán papežem Řehořem XIII. jako součást *Corpus iuris canonici*. Od svého prvního vydání zůstával Dekret v původním jazyce, v latině. Teprve v nedávné minulosti byly některé jeho části přeloženy a vydány v jiných jazycích. Na celkovém překladu Dekretu do němčiny a do francouzštiny se pracuje až nyní.

Další sbírky

Graciánův Dekret neobsahoval a ani nemohl obsáhnout celé dosavadní právo. Navíc kanonické právo vznikalo dál. Vedle vyhlášení koncilů byly v tomto období obvyklým způsobem vzniku práva papežské dekretály neboli rozhodnutí papežů, které bývaly psány jako reskripty, tj. odpovědi na žádosti, ať už od jednotlivých úřadů nebo soukromých osob. Některé kanonické normy tak měly svůj původ v autoritativních rozhodnutích papežů, která se nejprve týkala jednotlivých konkrétních případů, a teprve následně byla přijata a respektována jako modelová rozhodnutí pro podobné případy a stala se tak obecnými normami. Ze současného pohledu se dá uvažovat, že tento způsob vzniku kanonické legislativy byl bližší systému *common law*, než modernímu systému vzniku zákoníků i kodexů.¹⁰

Podobně jako Graciánův Dekret vznikaly nejčastěji na univerzitách ve dvanáctém a třináctém století další soukromé kanonické sbírky, které shromažďovaly jak dřívější, tak i novější právo. Vedle těchto soukromých sbírek papežové vyhlášovali také oficiální sbírky.¹¹ Kolem roku 1230 papež Řehoř IX. pověřil kanonistu dominikána Rajmunda z Peñafortu, aby shromáždil papežské dekretály a přitom vybral ty důležité a vynechal opakující se texty. Takto vzniklou sbírku potom papež oficiálně promulgoval tím, že ji 5. září 1234 zaslal na univerzity do Boloně a do Paříže. Způsob promulgace papežských dekretů zasláním na uni-

¹⁰Srov. MUSSELLI, Luciano, *Storia del diritto canonico. Introduzione alla storia del diritto e delle istituzioni ecclesiastiche*, G. Giappichelli Editore, Torino, 1992, s. 59.

¹¹PLÖCHL, Willibald, *Geschichte des Kirchenrechts*, Band II, Verlag Herold, Wien, 1954, s. 415–426.

verzity se stal obvyklým způsobem vyhlášení zákonů, který jednak vyjadřoval respekt vůči adresátovi – univerzitě, a zároveň vyzýval přednášející kanonisty na univerzitě, aby učili právo podle těchto dekretů. Tato sbírka se brzy stala i mimo Boloňu známou pod názvem Dekretály Řehoře IX. Většina textů totiž byly dekretály, i když ne všechny byly původně vyhlášeny Řehořem IX.¹²

Sbírka je rozdělena do pěti knih, které jsou dále rozděleny do 185 titulů a asi do 2000 odstavců zvaných *capitula*. Kromě dekretálů obsahuje sbírka také 27 kánonů, které byly vyhlášeny na Třetím lateránském koncilu (1179) a 68 kánonů ze Čtvrtého lateránského koncilu (1215), dále některé patristické texty a světské zákony ze staršího římského a germánského práva. Co se týká rozsahu textu, ve srovnání s Graciánovým Dekretem je text Dekretálů papeže Řehoře IX. asi o jednu čtvrtinu kratší.

Vedle Graciánova Dekretu a Dekretálů Řehoře IX. vznikaly jak soukromé, tak i oficiálně promulgované kanonické sbírky. Šest z nich se stalo později základem jediného díla *Corpus iuris canonici*, přičemž tři z nich byly původně sbírkami soukromými a tři byly promulgovány oficiálně. Jako první dvě části byly vzaty již jmenované sbírky, tj. soukromá sbírka *Decretum Gratiani* z roku 1140 včetně glos a oficiální sbírka *Decretales* papeže Řehoře IX. nazývaná také *Liber extra*¹³ z roku 1234. Třetí sbírka *Liber sextus*¹⁴ decretalium papeže Bonifáce VIII. z roku 1298, ke které byly připojeny tzv. *Regulae iuris*, byla oficiálně promulgována a zaslána na boloňskou univerzitu. Text této sbírky je rovněž rozdělen do pěti knih, jejichž společná délka je asi jedna osmina Graciánova Dekretu. Čtvrtá sbírka *Clementinae* byla připravovaná za papeže Klementa V. a promulgována papežem Janem XXII. v Avignonu roku 1317 zasláním na boloňskou univerzitu. Sbírka obsahuje papežské dekretály a rovněž konstituce koncilu ve Vienne. Text sbírky je také rozdělen do pěti knih, i když jeho délka je pouze asi jedna dvacatina Graciánova Dekretu.

Konečně kolem roku 1500 kanonista Johannes Chappuis shromáždil v Paříži čtyři jmenované sbírky a přidal k nim ještě další dvě. Velmi krátká pátá sbírka nazývaná *Extravagantes* obsahuje konstituce papeže Jana XXII. (1316–1334 v Avignonu) a byla uspořádána jako soukromá sbírka. Šestá sbírka, také soukromá, *Extravagantes communes*, byla dokončena v roce 1506. Tato sbírka

¹²Srov. KUTTNER, Stephan, *Raymond of Penafort as Editor: The 'Decretales' and 'Constitutiones' of Gregory IX.*, Bulletin of Medieval Canon Law, 12, 1982, s. 65–80.

¹³*Liber extra* ve smyslu další sbírka vedle Graciánova Dekretu.

¹⁴Dekretály Řehoře IX. se skládaly z pěti knih a sbírka Bonifáce VIII. byla tedy šestou knihou, tj. *Liber sextus*.

v relativně krátkých pěti knihách obsahuje dekretály různých papežů z období po vyhlášení *Liber sextus* v roce 1298. Takto vytvořený soubor šesti sbírek kanonického práva Johannes Chappuis nazval pracovně jako *corpus iuris canonici*.¹⁵

Komentování jednotlivých sbírek

Úcta k autoritě nebránila středověkým kanonistům, aby kriticky nepromýšleli, nekomentovali a neupřesňovali díla svých předchůdců. Graciánův dekret přitahoval už od svého prvního vydání komentáře, glosy, poznámky, vysvětlení, interpretace a reference, které kanonisté připisovali na okraj manuskriptu a další opisovači opisovali manuskript i s komentáři – glosami. Dekret tak nezůstal neměnným mrtvým textem, ale byl dále rozšiřován a opravován komentátory, kanonisty, kteří bývají nazýváni dekretisté. Už Graciánův žák Paucapalea pracoval na Dekretu a doplnil ho poznámkami nazvanými podle jeho jména *paleae*. Mezi prvními komentátory byli Magister Rolandus, Rufinus z Boloně a Huguccio z Pisy. Tehdejší sbírky, a tedy i Dekret, byly komentovány dvojím způsobem. Jednak byly poznámky psány přímo k textu a ty se jmenovaly glosy. Jindy byly poznámky sepisovány souhrnně jako samostatné dílo a ty se nazývaly sumy.

Necelých sto let po vydání Dekretu byl už původní Graciánův text doprovozen standardizovanými glosami, které dostaly označení *Glossa ordinaria*.¹⁶ První verzi kompilace této Glossy uspořádal v letech 1215-1218 Johannes Teutonicus, kanovník z Halberstadtu. Později byla tato Glossa stejnou metodou dále opravována a rozšiřována. Při opisování, při vzniku nových manuskriptů, býval Graciánův Dekret uváděn uprostřed stránky a glosy byly opisovány na okrajích, tj. nahoře, po stranách i dole pod textem. Četba Dekretu a glos patřily neoddelitelně k sobě, a tak se dá uvažovat o tom, že tato metoda pokračujícího vysvětlování, upřesňování a komentování originálního díla, činila z Dekretu živý text. Společné čtení Dekretu a glos mělo svůj význam nejen pro studium, ale podle pravidla „Quod non agnoscit glossa non agnoscit curia“ bylo respektováno také v praxi.¹⁷

¹⁵Termín *corpus iuris canonici* se objevil na Basilejském koncilu (1431–1437) a označoval kanonické sbírky od Graciánova Dekretu ke sbírce *Clementinae*. Srov. MUSSELLI, Luciano, *Storia del diritto canonico. Introduzione alla storia del diritto e delle istituzioni ecclesiastici*, G. Giappichelli Editore, Torino, 1992, s. 51.

¹⁶Ke studijním účelům je k dispozici Dekret a Glossa ordinaria, Distinkce I–XX v anglickém překladu, Gratian, *The Treatise on Laws (Decretum DD. 1–20) with the Ordinary Gloss*, The Catholic University of America, Washington, D.C., 1993.

¹⁷HELMHOLZ, R. H., *The Spirit of Classical Canon Law*, University of Georgia Press, Athens, Georgia, 1996, s. 15.

K nejznámějším z dekretistů patřil Huguccio, který se narodil v polovině dvanáctého století v Pise, stal se profesorem kanonického práva v Boloni a roku 1190 biskupem ve Ferraře. Zemřel roku 1210. Během vyučování v Boloni napsal snad nejrozsáhlejší, velmi důkladný a často citovaný komentář ke Graciánovu Dekretu nazvaný *Summa Decretorum*.¹⁸ Tato suma obsahuje kromě kanonického práva rovněž mnoho odkazů na Starý i Nový zákon, na civilní právo, filosofii, teologii a klasickou literaturu, a měla od svého sepsání výjimečný vliv.¹⁹

Podobné glosy a sumy vznikaly i k dalším sbírkám. Komentáři Dekretálů papeže Řehoře IX. bývají označováni jako dekretalisté. Enrico de Susa, známý spíše pod jménem Hostiensis, sepsal *Summa aurea* (1253), jednu z nejznámějších a nejrozsáhlejších sum, které komentují *Liber extra*.²⁰ Glosy k těmto Dekretálům shrnul Bernard z Parmy kolem roku 1260. Na začátku čtrnáctého století Johannes Andreae vytvořil další glosy pro *Liber sextus*.

Texty jednotlivých sbírek se opisovaly a četly i s glosami. V pravém slova smyslu tyto glosy neměly stejnou váhu jako vlastní text sbírek. Protože však analyzovaly a vysvětlovaly nejasná místa a poukazovaly na vzájemné souvislosti, měly svoje místo a důležitý vliv v akademickém i praktickém světě.²¹

Souhrn a hodnocení metody v období klasického kanonického práva

Metoda vytváření kanonického práva v jeho klasickém období byla velmi živá tím, že spojovala minulost, přítomnost a budoucnost. Měla své adekvátní místo jak na univerzitách, tak i v praxi. Podle této metody byly nejen vyhledávány a v opisovaných sbírkách zachovávány staré kánony a normy, ale tyto normy byly zároveň zvažovány, glosovány a dávány do souvislosti se současným právem a praxí. Vedle toho papežské dekretály rozhodovaly konkrétní případy a některé z nich se postupnou praxí a přijetím stávaly obecnými normami. Takový

¹⁸*Summa Decretorum* se zachovala ve 43 rukopisech. Její první kritické vydání připravuje k publikování profesor Oldřich Přerovský na Institutu historie kanonického práva Fakulty kanonického práva na Papežské salesiánské univerzitě v Římě. Dosud připravil k vydání v pěti svazcích všech 101 distinkcí, které Huguccio komentoval. Nyní vyšel tiskem první díl, komentáře k distinkcím I–XX: PISANUS, Huguccio, *Summa Decretorum, Tom. I, Distinctiones I–XX*, PŘEROVSKÝ, Oldřich (ed.), Biblioteca Apostolica Vaticana, Città del Vaticano, 2006.

¹⁹MÜLLER, Wolfgang, *Huguccio. The Life, Works, and Thought of a Twelfth-Century Jurist*, The Catholic University of America Press, Washington, D.C., 1994.

²⁰Enrico di Susa se narodil před rokem 1200 v Susa u Turína. Od roku 1261 byl kardinálem v Ostii u Říma, proto se nazývá Hostiensis. Zemřel 1271.

²¹HELMHOLZ, R. H., *The Spirit of Classical Canon Law*, University of Georgia Press, Athens, Georgia, 1996, s. 15–17.

způsob umožňoval nejenom srovnávat mezi sebou autoritativní rozhodnutí a normy, které se vztahovaly ke stejným věcem, ale také analyzovat a hodnotit je z hlediska systematické a praktické teologie a v kontextu tehdejšího života. Ti, kdo měli autoritu v církvi, papežové a biskupové, tuto metodu využívali tak, že brali v úvahu nejen vlastní texty sbírek, ale také glosy. Komunikace mezi papeži a univerzitami umožňovala existenci a rozvoj této metody jak v akademickém prostředí, tak i v praxi.²²

2. Tridentský koncil

Jednání a rozhodnutí Tridentského koncilu navázala na dosavadní kanonické právo, do budoucna však přinesla v oblasti metody vzniku kanonického práva zásadní obrat. V bule *Benedictus Deus* papež Pius IV. vyhlásil dekrety Tridentského koncilu. V této bule zároveň vyjádřil starost o integritu textů koncilních rozhodnutí do budoucna, a proto zakázal každé komentování, glosování a vysvětlování koncilních vyhlášení, pokud by tyto komentáře a glosy nebyly předem schváleny kompetentní autoritou:

... illa omnia et singula auctoritate Apostolica hodie confirmavimus et ab omnibus Christifidelibus suscipienda ac servanda esse decrevimus ...

Ad vitandum praeterea perversioem et confusionem, quae oriri posset, si unicuique liceret, prout et liberet, in decreta Concilii commentarios et interpretationes suas edere, Apostolica auctoritate inhibemus omnibus ..., ne quis sine auctoritate Nostra audeat ullos commentarios, glossas, adnotationes, scholia ullumve omnino interpretationis genus super ipsius Concilii decretis quocumque modo edere aut quidquam quocumque nomine, etiam sub praetextu maioris decretorum corroboracionis aut executionis aliove quaesito colore statuere. ...¹

... všechny jednotlivé dekrety (Tridentského koncilu) Apoštolskou autoritou potvrzujeme a stanovíme, že musí být přijaty všemi věřícími křesťany ...

Aby se vyhnulo překrucování a zmatení, ke kterému by mohlo dojít, kdyby bylo každému dovoleno podle jeho libosti předkládat svoje komentáře a interpretace koncilových dekretů zakazujeme všem Apoštolskou autoritou ..., že nikdo nesmí bez dovolení naší autority jakýmkoli způsobem předložit komentáře, glosy, poznámky, vysvětlení, a žádný typ interpretace dekretů tohoto koncilu, nebo stanovit cokoli jakýmkoli jménem, ani kvůli lepšímu posílení nebo uskutečnění dekretů, ani z jiného důvodu. ...

²²GAUDEMÉT, Jean, *Storia del diritto canonico. Ecclesia et civitas*, Edizioni San Paolo, Milano, 1998, s. 458–465.

Papež Pius IV. tedy s potvrzením a vyhlášením koncilních dekretů zároveň vyhradil autentickou interpretaci těchto dekretů výlučně papeži a za účelem dohledu nad uváděním dekretů Tridentského koncilu do praxe zřídil Posvátnou kongregaci koncilu. Tento nový úřad Římské kurie měl zprvu pouze výkonnou moc, v roce 1567 mu papež Pius V. udělil oprávnění interpretovat koncilní dekrety a také rozhodovat případné spory, které by vznikly v souvislosti s uváděním dekretů do praxe.²³

V roce 1566 papež Pius V. ustanovil komisi *Correctores Romani*, jejímž úkolem bylo připravit edici oficiálního kanonického práva. Tito odborníci shromáždili v letech 1568 až 1582 tehdy dostupné manuskripty z Říma i z jiných evropských center a pokusili se rekonstruovat původní text vybraných kanonických sbírek. Výsledek jejich práce – římská edice *Corpus iuris canonici* včetně dekretů Tridentského koncilu – byl v roce 1583 papežem Řehořem XIII. potvrzen a vyhlášen. Název *Corpus iuris canonici*, kterým Řehoř XIII. označil tento soubor kanonických sbírek, připomíná rozsáhlou legislativní sbírku *Corpus iuris civilis* východořímského císaře Justiniána z šestého století.

Později bylo vydáno několik edicí *Corpus iuris canonici* tiskem. Věrnost originálnímu textu tak byla mnohem vyšší, než při dřívějším individuálním rukopisném šíření jednotlivých sbírek. Z roku 1747 je edice, kterou vydal evangelický profesor práva Justus Henning Böhmér v Halle. Další edici připravil a vydal Carlo Sebastiano Berardi v Benátkách v roce 1783. Edice od evangelického právníka Emila Ludwiga Richtera z Lipska pochází z roku 1839. Zatím poslední vydání *Corpus iuris canonici*, které podle tehdejších měřítek kriticky připravil evangelický církevní právník Emil Albert Friedberg z Lipska, je z roku 1879.²⁴

Tridentská metoda

V úvodu k římské edici *Corpus iuris canonici* Řehoř XIII. uznal Graciánovy velké zásluhy na sesbírání, roztřídění a komentování jednotlivých dřívějších

²³Původní celý název této kongregace *Sacra Congregatio super executione et observantia sacri Concilii Tridentini et aliarum reformationum* naznačoval její kompetence a úkoly. V květnu 1567 byl název zkrácen na *Sacra Congregatio cardinalium Concilii Tridentini interpretum*. V roce 1968 se tato Kongregace stala základem dnešní Kongregace pro klerus. Srov. DEL RE, Niccolò, *La curia romana. Lineamenti storico-giuridici*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1998, s. 161–173.

²⁴FRIEDBERG, Aemilius (ed.), *Corpus iuris canonici*, Leipzig, 1879, na <http://mdz.bib-bvb.de/digbib/gratian/text/>.

dekretů, ocenil také práci římských korektorů na odstranění omylů a chyb v opisování a důrazně nařídil, že takto opravený a vydaný *Corpus iuris canonici* musí být nyní s velkou pečlivostí uchován a nic k němu nesmí být přidáváno, nic nesmí být měněno nebo vynecháno.²⁵

Zmíněné nařízení papeže Řehoře XIII. se velmi podobá rozhodnutí papeže Pia IV. v bule, kterou vyhlásil dekry Tridentského koncilu. Tato rozhodnutí fakticky změnila metodu v kanonickém právu jak na univerzitách, tak také v praxi. Koncilní dekry a texty obsažené v *Corpus iuris canonici* mohly být nyní vysvětlovány výlučně úřady Římské kurie. Tázání, zkoumání, komentování a glosování kanonických textů na univerzitách se stalo minulostí. Graciánova univerzitní metoda, metoda klasického kanonického práva, která byla charakteristická hledáním a zvažováním souvislostí mezi jednotlivými normami, životními situacemi a hodnotami, které by byly v sázce, metoda, která umožňovala životodárné propojení mezi kanonickou legislativou, jurisprudencí a systematickou a praktickou teologií, se stala historickou záležitostí.

Studium a výuka kanonického práva se po Tridentském koncilu omezily na přednášení a parafrázování legislativních textů. Ve skutečnosti to znamenalo, že kanonisté se naučili právnímu pozitivismu dříve, než se pozitivismus stal součástí moderní filosofie.²⁶ Tato metoda převládla v kanonických manuálech od té doby až do poloviny dvacátého století. Autoři v tehdejších manuálech zřídka kladli otázky ohledně hodnot, které by souvisely s jednotlivými kánony. Zřídka zkoumali souvislosti mezi Písmem, tradicí a minulými a současnými kanonickými normami. Normy a na ně navazující manuály byly autoritou samy o sobě. Podobně také manuály filosofie práva na kanonických fakultách převážně opakovaly argumenty z minula bez toho, že by je promýšlely a rozvíjely, až se i tyto manuály staly obsoletními a neužitečnými pro dialog s filosofií světského práva a později se sociologií práva. Tím se kanonické právo stalo nehybným, „a-historickým“.²⁷

Změna metody v kanonickém právu na univerzitách měla svůj dopad i do praxe. Zatímco středověké kanonické právo umožňovalo vývoj v návaznosti na objeovávání historických souvislostí a na měnící se přítomnou situaci, tridentské právo zajišťovalo zpočátku snad stabilitu, ale zároveň způsobovalo strnulost a nehyb-

²⁵Papež Řehoř XIII., Úvod ke *Corpus iuris canonici*: „...Iubemus igitur, ut quae emendata et reposita sunt, omnia quam diligentissime retineantur, ita ut nihil addatur, mutetur aut imminuatur.“

²⁶Tento názor poprvé vyslovil profesor kanonického práva na Univerzitě Louvain-la-Neuve v Belgii FRANSEN, Gérard, ve svém článku *L'application des décrets du Concile de Trente. Les débuts d'un nominalisme canonique*, in: *L'année canonique*, 27, 1983, s. 5–16.

²⁷Tento termín přináší kanonista a teolog ÖRSY, Ladislav, in: *Law for Life. Sacrae Disciplinae Leges: Forty Years After the Council*, CLSA Proceedings, 67, 2005, s. 10.

nost, až se časem stalo v životě křesťanů a farností nepotřebným a zbytečným. V praxi to přineslo pravděpodobně nezamýšlený důsledek, který spočíval v tom, že některé z oblastí života věřících se postupně vyvázaly z autority kanonického práva a došlo v nich k vytvoření vlastního světského práva.²⁸

Souhrn a hodnocení tridentské metody

Metoda tvorby latinského kanonického práva na Tridentském koncilu navázala na dřívější metodu, tj. nevytvořila nový systém zákonů, který by nahradil dosavadní, ale k dosavadnímu kanonickému právu přidala další dekry. Zároveň však byla dřívější metoda radikálně změněna tím, že bylo zcela zakázáno vysvětlování a glosování stávajících dekretů na akademické půdě, a další vytváření univerzálního práva se přesunulo výlučně do kompetence papeže. Tato metoda vnesla do kanonického práva nebyvalou míru stability a odpověděla tak na zkušenost, že totiž – *mutatio legis odiosa* – změna zákonů může být nepříjemná. Přesto však každý právní systém, aby mohl smysluplně existovat, potřebuje mít v sobě kromě prvků, které zaručují stabilitu, také normy a postupy, které umožňují pokračující obnovu tohoto právního systému. V kanonickém právu se s odstupem času ukázalo, že tridentská změna s sebou nesla jako důsledek vedle stability i to, že se legislativa stala strnulou, nedokázala reagovat na měnící se podmínky, ve kterých žili věřící, a některé oblasti života věřících křesťanů se postupně přesunovaly z jurisdikce kanonického práva do oblasti světského práva.

3. Kodifikace kanonického práva ve dvacátém století

Už během druhé poloviny devatenáctého století se diskutovalo o potřebě obnovy kanonického práva. *Corpus iuris canonici*, v něm zvláště Dekretály Řehoře IX. a k tomu ještě přidané dekry Tridentského koncilu, to vše spolu bylo nepřehledné a čím dál vzdálenější praktickému životu. Před Prvním vatikánským koncilem (1869-1870) a během jeho jednání se o této problematice hovořilo, avšak na pořad koncilních jednání se tato věc nedostala.²⁹ Až za papeže Pia X. se začalo s vážnou přípravou kodexu,³⁰ který pak byl vyhlášen papežem Benediktem XV. dne 27. května 1917 a nabyl účinnosti dnem 19. května 1918.³¹

²⁸Srov. např. postupný vznik světského práva v oblasti manželského a rodinného práva, sociálního práva, práva ve školství.

²⁹Srov. PAVELKOVÁ, Martina, *Dogma o papežském primátu a neomylnosti na I. vatikánském koncilu*, in: *Dokumenty Prvního vatikánského koncilu*, Krystal OP, Praha, 2006, s. 52–53.

³⁰Srov. Pius X., motu proprio *Arduum sane munus* z 19. března 1904.

³¹Kodex bývá označován *il codice piano-benedittino*.

Kodex kanonického práva z roku 1917

Kodex z roku 1917 je rozdělen do pěti knih, které obsahují celkem 2414 kánonů. Jednotlivé knihy jsou uspořádány v tomto pořadí: první kniha *Normae generales*, druhá kniha *De personis*, třetí kniha *De rebus*, čtvrtá kniha *De processibus* a pátá kniha *De delictis et poenis*. Kánony jsou uspořádány „věcně“ podle racionální až matematické struktury, kterou formuloval Giovanni Paolo Lancelotti ve svém díle *Institutiones iuris canonici*.³² Struktura navazuje na klasické justiniánské rozdělení – *personae, res, actiones*. První věci kodexu z roku 1917 jsou všeobecné normy. Předmětem druhé knihy jsou kánony, které se týkají osob. Třetí kniha je přímo nazvána „O věcech“ a obsahuje kánony, které se týkají svátostí. Čtvrtá a pátá kniha jsou uspořádány podobným věcným způsobem. Takové uspořádání sice vneslo do Kodexu jakousi přehlednost, otázkou ale zůstává, do jaké míry tato přehlednost korespondovala se specifičností církve jako viditelné společnosti a do jaké míry nabízela prostor k uskutečňování církve jako jedinečné a neopakovatelné společnosti.³³

Kodex kanonického práva obsahově navazoval na předchozí právo, přinesl však do kanonické legislativy nové uspořádání a na rozdíl od dřívějšího způsobu vytváření legislativy, kdy nové kánony byly přidávány ke stávajícím, vyhlášením tohoto Kodexu byly všechny dosavadní zákony zrušeny a *Codex iuris canonici* se stal jedinou platnou sbírkou universálního kanonického práva v katolické církvi latinského obřadu. Tím tento způsob legislativy navazoval na zkušenosti moderní občansko-právní kodifikace v Evropě během devatenáctého století.³⁴ Zároveň s novým Kodexem papež stanovil způsoby vyhlášení nových zákonů a autentické interpretace Kodexu kanonického práva.³⁵ Papež především ustanovil Papežskou komisi pro autentickou interpretaci Kodexu kanonického práva, jejímž prvním předsedou se stal kardinál Pietro Gasparri. Papež zároveň nařídil, že římské kongregace nemají vydávat žádné nové

³²LANCELOTTI, Giovanni Paolo, *Institutiones iuris canonici*, Perusiae, 1563.

³³Srov. ERDŐ, Péter, *Introductio in historiam scientiae canonicae: praenotanda ad codicem*, Roma, 1990, s. 128.

³⁴N.B. francouzský *Code civile* z roku 1804, rakouský *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* z roku 1811 a německý *Bürgerliches Gesetzbuch* z roku 1896. Klíčovou roli při přípravě kodexu hrál kardinál Pietro Gasparri (1852–1930), který si přinesl vynikající znalost obojího práva z Paříže, kde v letech 1880–1901 působil jako profesor církevního práva na *Institut Catholique*. Studie GHERRI, Paolo, *Il primo Codice di diritto canonico: fu vera codificazione?*, Apollinaris, 76, 2003, s. 827–898 ukazuje, jak Kodex 1917 vychází ze zkušeností z vytváření civilních kodexů počínaje Napoleonovým.

³⁵Benedikt XV., motu proprio *Cum Iuris Canonici Codicem* z 15. září 1917.

všeobecně závazné dekrety, ale pouze instrukce, které by vykládaly ustanovení kánonů a způsob jejich provádění. Pokud ze závažného důvodu některá papežská kongregace přistoupí k přípravě všeobecně závazného dekretu, který by nebyl v souladu s Kodexem, musí o tom nejdříve informovat papeže a po jeho schválení bude tento dekret předán Papežské komisi pro autentickou interpretaci kodexu, která na základě předloženého dekretu připraví text nového kánonu, který bude vložen do Kodexu kanonického práva. Takto tedy byla stanovena metoda k aktualizaci a interpretaci *ius vigens*.

Význam a hodnocení Kodexu z roku 1917

Na začátku dvacátého století Kodex kanonického práva nahradil tehdejší rozsáhlý, nepřehledný a neurčitý systém kanonického práva, který byl obsažen v *Corpus iuris canonici*, novým a relativně dobře uspořádaným systémem kánonů. Kánony nového Kodexu sice vycházely z dřívějšího práva, byly však vyhlášeny nově vzhledem k potřebám doby. V porovnání s rozsáhlostí dřívějšího kanonického práva byl Kodex stručný a zároveň pokrýval všechny důležité oblasti kanonického práva. Toto všechno byly charakteristiky, které přispívaly ke stabilitě a řádu. Na druhou stranu se však brzy ukázalo, že Kodex v sobě neobsahoval potřebné možnosti k vývoji a přizpůsobování se potřebám měnící se situace, ve které žili věřící. Ve srovnání s dlouhotrvající životodárnou autoritou Graciánova Dekretu a dalších sbírek v *Corpus iuris canonici* tento Kodex působil téměř od začátku zkamenělým dojmem a v praxi čím dál méně umožňoval žít křesťanství v měnícím se dvacátém století.

Od Druhého vatikánského koncilu ke Kodexu kanonického práva z roku 1983

Biblická a liturgická obnova během první poloviny dvacátého století byla následována potřebou obnovy kanonického práva. Na svátek obrácení svatého Pavla 25. ledna 1959 po slavnostní liturgii v bazilice svatého Pavla za hradbami Jan XXIII. oznámil kardinálům shromážděným v sále přilehlého benediktinského kláštera svá rozhodnutí, že svolá synod římské diecéze, dále že má v úmyslu svolat ekumenický koncil a obnovit kodex kanonického práva.³⁶ Janu XXIII.

³⁶Jan XXIII., *Primus Concilii Oecumenici nuntius*, 25. ledna 1959, Acta Apostolicae Sedis commentario officiali (AAS), 51, 1959, s. 65–69.

bylo tehdy 77 let a byl papežem teprve necelé tři měsíce,³⁷ když oznámil tato svá tři rozhodnutí, která začal ve zmíněném pořadí uskutečňovat.³⁸

O způsobu a rozsahu revize kodexu se začalo diskutovat už během Druhého vatikánského koncilu. Ukázalo se však, že je třeba si nejprve na koncilu ujasnit teologii církve a jejího poslání, a teprve potom začít pracovat na revizi kodexu.³⁹ Navíc rozsáhlost a různorodost koncilních dokumentů vyžadovala, aby myšlenky koncilu byly koncentrovány do několika základních principů, podle kterých by komise přepracovaly jednotlivé části tehdejšího kodexu a připravili kodex nový.⁴⁰ Smyslem těchto principů bylo jednak převést koncilní teologii do kodexu, a také sjednotit práci řady komisí a velkého množství odborníků.⁴¹

Principy k revizi kodexu

Stručně je možné shrnout tyto principy takto:

1. Při obnově kanonického práva je třeba zachovat právní charakter nového kodexu, tak jak to vyžaduje sociální charakter církve. Kodex má obsahovat normy tak, aby věřící, kteří se podílejí na dobrech, která nabízí církev, vedli podle nich křesťanský život a směřovali tak k věčné spáse. Proto musí kodex definovat a hájit práva a povinnosti každé osoby vůči jiným osobám i vůči církevnímu společenství, nakolik se tato práva a povinnosti vztahují k bohoslužbě a ke spáse duší.

2. Forum externum a forum internum, která patří k církvi a jsou praktikována po staletí, mají být uspořádána tak, aby se v jejich vzájemném vztahu předešlo jakémukoli konfliktu.

3. Z pastoračních důvodů je třeba v novém kodexu brát v potaz nejen ctnost spravedlnosti, ale také ctnost lásky, umírněnosti, lidskosti a vyváženosti, aby se tak kanonická mírnost projevovala nejen v aplikaci zákonů, ale také v samotné legislativě. Proto ať jsou opuštěny příliš tvrdé normy a raději se dá přednost

³⁷Jan XXIII. se narodil 25. listopadu 1881. Papežem byl zvolen 28. října 1958. Zemřel 3. června 1963.

³⁸Synod římské diecéze se sešel v lednu 1960. Koncil byl zahájen 11. října 1962. Začátek obnovy kodexu je možné datovat na 29. března 1963, kdy Jan XXIII. ustanovil pro tuto práci komisi 30 kardinálů, z nichž 21 bylo kuriálních.

³⁹Srov. *Communicationes*, 1, 1969, s. 101, a *Communicationes*, 13, 1981, s. 262.

⁴⁰Text principů in Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, „Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant,“ in *Communicationes*, 1, 1969, s. 77–85.

⁴¹Podrobnou historii přípravy současného kodexu lze najít např. in D'OSTILIO, Francesco, *E' pronto il nuovo codice di diritto canonico*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1982.

vybídkám a přesvědčováním všude tam, kde není nezbytné přísně naléhat na právo kvůli společnému dobru a všeobecné církevní disciplíně.

4. Aby nejvyšší zákonodárce a biskupové mohli spolupracovat v pastorační péči o duše účinněji, fakulty k udělování dispensí od všeobecných zákonů, které až dosud byly mimořádné, se mají stát řádnými, a nejvyšší autoritě univerzální církve nebo vyšším autoritám mají být vyhrazeny pouze ty případy, které vyžadují výjimku s ohledem na společné dobro.

5. Je třeba věnovat pozornost větší aplikaci principu subsidiarity uvnitř církve. Tento princip vychází z vyššího řádu, protože úřad biskupů a jejich moc jsou božského práva. Na základě tohoto principu je vhodné a nezbytné, aby dobro zejména individuálních institutů bylo respektováno prostřednictvím partikulárních zákonů skrze uznání partikulární moci výkonné a s ohledem na legislativní jednotu a na respektování univerzálních i všeobecných zákonů. Na základě tohoto principu má nový kodex svěřit partikulárním zákonům a výkonné moci vše, co je nezbytné pro jednotu disciplíny v univerzální církvi, aby se tak zajistila zdravá decentralizace, ale zároveň aby se vyhnulo nebezpečí rozdělení nebo vzniku národních církví.

6. Na základě podstatné rovnosti všech věřících a různosti úřadů a poslání, které jsou zakotveny v hierarchickém řádu církve, je třeba, aby práva osob byla vhodně definována a hájena. Proto vykonávání autority má mít zřetelný charakter služby, má být posíleno, a všechna zneužívání autority mají být vymýcena.

7. Aby mohla být v praxi hájena práva osob a výkon autority byl zbaven zneužívání, musí být věnována pozornost řízením, která slouží k obhajobě práv. Při obnově kodexu je třeba věnovat pozornost momentům, které jsou v této oblasti zvláště nedostačující, tj. administrativním odvoláním a výkonu spravedlnosti. Za tím účelem je třeba jasněji rozlišit církevní moc zákonodárnou, výkonnou a soudní, a také je třeba definovat, jaké funkce mají být vykonávány jednotlivými úřady.

8. V oblasti církevní jurisdikce je třeba revidovat princip teritoriality, protože pastorační důvody někdy spíše doporučují osobní princip. Nový kodex ať potvrdí, že ve většině případů je část Božího lidu ohraničena územně. Kde je to však výhodné, mohou být aplikovány vedle územního principu i jiná hlediska.

9. Církev jako vnější, viditelná a nezávislá společnost se nemůže vzdát trestního práva, avšak tresty mají být převážně *ferendae sententiae* a mají být ukládány a odpouštěny pouze ve vnějším oboru. Tresty *latae sententiae* mají být redukovány na několik málo případů a mají být ukládány pouze za nejtěžší zločiny.⁴²

⁴²Nakolik byl tento princip uveden do CIC/1983 analyzuje a hodnotí PŘIBYL, Stanislav, in *Základní změny v kanonickém trestním právu*, Revue církevního práva, 15, 2000, s. 25–33.

10. Nové uspořádání kodexu je nyní možné pouze navrhnout, na začátku prací na kodexu nemůže být ještě definitivně stanoveno. O novém uspořádání může být rozhodnuto, až budou revidovány jednotlivé části, nebo ještě lépe, až bude celé dílo před dokončením.⁴³

Struktura a metoda kodexu z roku 1983

Kodex z roku 1983 je uspořádán do sedmi knih, které obsahují celkem 1752 kánonů. Kánony nového kodexu nejsou rozděleny „věcně“ podle schématu – *personae, res, actiones*, ale v jejich uspořádání se zrcadlí ekleziologie Druhého vatikánského koncilu. Církev je chápána jako putující Boží lid, který žije a nese dějinami poslání (*munera*) Ježíše Krista. Knihy druhá, třetí a čtvrtá tvoří jádro kodexu a obsahují kánony, které se týkají trojího poslání Krista a církve. Ve druhé knize jde o poslání vést Boží lid jako společenství a vnášet do tohoto společenství řád, svobodu a solidaritu. Třetí kniha obsahuje kánony, které stanoví právní rámec poslání hlásat víru.⁴⁴ Čtvrtá kniha obsahuje kánony, které se týkají posvěcujícího poslání církve. V této knize jsou kánony o svátostech, které už nejsou chápány jako „věci“, ale jsou to momenty v životě křesťanů, ve kterých je v konkrétních společenstvích církve vzdávána úcta Bohu a zároveň je posvěcován člověk. Uspořádání současného latinského kodexu tedy navazuje na koncilní ekleziologii, avšak nenárokují si jediné možné řešení. Nese v sobě historický charakter volby. Podobně totiž navazuje na koncilní ekleziologii i Kodex kánonů východních církví, který byl vyhlášen v roce 1990, a má mírně odlišné vnitřní uspořádání.

Metoda následuje částečně tridentské prvky a částečně prvky prvního kodexu. Tridentскому způsobu odpovídá, že kodex byl vyhlášen papežem a papež si vyhradil autentický výklad kánonů tohoto kodexu tím, že jeho výklad svěřil jednomu z úřadů Apoštolského stolce, Papežské radě pro interpretaci legislativních textů.⁴⁵ Podle zkušenosti Kodexu z roku 1917 tento nový Kodex sice obsahově

⁴³Srov. *I principi per la revisione del codice di diritto canonico. La ricezione giuridica del concilio vaticano II*, CANOSA, Javier (ed.), Giuffrè Editore, Milano, 2000, a KAŠNÝ, Jiří, *Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant*, *Studia theologica*, 15, 2004, s. 39–48.

⁴⁴Srov. PŘIBYL, Stanislav, *Základy právní úpravy zvěstování v církvi*, in: *Revue církevního práva*, 14, 1999, s. 207–216.

⁴⁵Jan Pavel II., apoštolská konstituce *Pastor bonus* z 28. června 1988, čl. 154–158. Srov. HERRANZ, J., *Papežská rada pro legislativní texty: Povaha, kompetence a metoda práce*, in DUDA, Ján (ed.), *Ius et iustitia. Acta XII. symposii iuris canonici anni 2004*, Nadácia Kňazského seminára biskupa Jána Vojtaššáka, Spišská Kapitula – Spišské Podhradie, 2006, s. 61–76.

navazuje na tradici církve, avšak vyhlášením této nové sbírky univerzálního kanonického práva byl zrušen Kodex kanonického práva z roku 1917.⁴⁶

Význam a hodnocení Kodexu z roku 1983

Na hodnocení současného kodexu je ještě brzy, ale už dnes je možné uvažovat o jeho významu v několika rovinách. Současný Kodex kanonického práva vychází z tisícileté zkušenosti kanonického práva v církvi, obsahuje řadu starých kánonů a navazuje na tradiční kanonické principy. Zároveň je však právo v kodexu aktualizováno podle teologie Druhého vatikánského koncilu. Nejenom uspořádání celého kodexu odzrcadluje koncilní ekleziologii a postoj k ekumenismu,⁴⁷ ale také řada kánonů obsahuje někdy téměř doslovně vyhlášení Druhého vatikánského koncilu. Nový Kodex tak uvádí záměry koncilu do řádu a disciplíny církve.

Kodex je uspořádán srozumitelně, stručně a uceleně. Z relativně malého počtu a závažnosti autentických interpretací po promulgaci Kodexu je možné soudit, že příprava Kodexu byla vedena velmi pečlivě a z kanonického hlediska profesionálně. V porovnání s předchozím kodexem byl současný kodex zestručněn, což rovněž přispívá k jeho snadnějšímu uvádění do praxe. Na první pohled se zdá, že kodex je ucelený a pokrývá všechny důležité oblasti života církve. Je tedy možné očekávat, že současné kanonické právo je a bude ku prospěchu stability v církvi.

Otázkou zůstává, nakolik bude nový Kodex flexibilní vzhledem k novým situacím, do kterých se mohou věřící dostat, a nakolik bude vnášet do nových situací řád a možnost obhajoby práv jednotlivých věřících. Jednou z oblastí, na kterou se zdá, že současné kanonické právo není dostatečně připraveno, je zneužívání dětí a mládeže v rámci pastorace. Praxe ukazuje, že nespravedlnost, ke které tu dochází, je nesnadno postižitelná na základě kanonické legislativy a prostřednictvím kanonických institucí. Výsledkem této situace je, že se postižení obracují na světské právo a světské instituce, aby se domohli svých práv. Podobně některé administrativní a manažerské nedostatky v rámci farností, diecézí a jiných katolických institucí, které mohou poškozovat práva věřících, nebývají uspokojivě řešeny v rámci kanonického práva a poškození pak buď rezignují, nebo se obracují na světské autority se svými stížnostmi. Tyto jednotlivé momenty v životě církve ukazují nedostatečnost spravedlnosti

⁴⁶Srov. CIC/1983, kánon 6.

⁴⁷Srov. PŘIBYL, Stanislav, *Ekumenismus a právo*, L. Marek, Brno, 2006.

a práva v církvi a tím také neustálou potřebu vhodně definovat práva osob a nově aktualizovat kanonické instituce a řízení k obhajobě práv.⁴⁸

Resumé

Článek se zabývá metodami vytváření kanonické legislativy od středověkého klasického kanonického práva po současnost. První část naznačuje metodu vzniku kanonického práva v klasickém období, druhá se zabývá změnami v přístupu ke kanonické legislativě po Tridentuském koncilu, třetí naznačuje metodu kodifikace ve dvacátém století. Cílem je zhodnotit, nakolik metoda kanonické legislativy v jednotlivých obdobích umožňovala vnášet řád do církve a zaručovala možnost obhajoby práv jednotlivých věřících v církvi.

Abstract

Method in Canon Law

The article presents the various methods of creation of Canon Law from medieval classic Canon Law until today. The first part of the article describes the method of Canon Law creation in the classical era; the second part analyzes changes in the approach to canon legislation after the Trident Council; the third part presents the codification method of the 20th century. The purpose is to evaluate the extent to which the method of canon legislation in various periods enabled the introduction of order into the Church and ensured the defense of rights of individual Church members.

Zusammenfassung

Die Methode im kanonischen Recht

Der Artikel befasst sich mit den kanonischen Gesetzgebungsmethoden vom klassischen kanonischen Recht des Mittelalters bis zur Gegenwart. Der erste Teil beschreibt die Methode des gesetzgeberischen Tätigwerdens in der klassischen Ära, der zweite Teil schildert die geänderte Stellung zur kanonischen Gesetzgebung nach dem Tridentischen Konzil und der dritte Teil versucht die Methode der Kodifizierung im 20. Jahrhundert zu beschreiben. Die Darstellung bemüht sich zu beurteilen, inwiefern es die kanonische Gesetzgebungsmethode in einzelnen historischen Etappen ermöglichte, die Ordnung in

⁴⁸Srov. Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant*, in *Communicationes*, 1, 1969, s. 82–83, Principy č. 6 a 7.

die Kirche einzutragen und die Verteidigung der individuellen Rechte der Gläubigen zu gewährleisten.

Riassunto

Il metodo nel diritto canonico

L'autore si occupa di metodi della formazione di legislazione canonistica dal tempo di diritto canonico classico medioevale fino ad oggi. La prima parte fa cenno al metodo della genesi di diritto canonico, la seconda è dedicata a cambiamenti di posizione verso la legislazione canonistica dopo il Concilio di Trento, l'ultima accenna il metodo di codificazione nel 1900. L'articolo vuole arbitrare di quanto il metodo di legislazione canonistica durante il tempo rendeva possibile mettere ordine nella Chiesa e rassicurare in essa la difesa dei diritti di singoli credenti.

O autorovi

Doc. Jiří Kašný, Th.D. (1958) přednáší kanonické právo na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, je vedoucím katedry církevního a civilního práva a děkanem fakulty.

Doc. Jiří Kašný, Th.D. (1958), lectures on Canon Law at the Theological School of the University of South Bohemia in České Budějovice; he is the head of the Department of Canon Law and Civil Law and the Dean of the School.

Doc. Jiří Kašný, Th.D. (1958) liest kanonisches Recht an der Theologischen Fakultät der Südböhmischen Universität in Budweis vor; leitet den Lehrstuhl des Kirchen- und Zivilrechts und ist Dekan der Fakultät.

Doc. Jiří Kašný, Th.D. (1958) è docente di diritto canonico alla Facoltà Teologica dell'Università di Boemia Meridionale a České Budějovice. È cattedratico di diritto canonico e civile ed il decano della facoltà.

Pojem a význam exempce v platném řeholním právu

Antonín Ignác Hrdina

Úvod

Otázka exempce řeholních společností a řeholníků je u nás v současné době stále živá, nicméně ne vždy přesně chápána. Ve zvládnutém podobě, která ovšem bohužel není výjimečnou, se chápání řeholní exempce redukuje na pseudoprávní odůvodňování nezávislosti tzv. exemptních řeholníků na rozhodovací pravomoci diecézního biskupa. To je ovšem jen „poloviční pravda“, a tedy vlastně nepravda.

Právní institut exempce řeholí¹ se v průběhu církevních dějin přirozeně vyvíjel. Především lze konstatovat, že za daného právního stavu právní institut exempce nepatří mezi profilující komponenty řeholního práva. Koncilové dokumenty² ho zmiňují spíše jaksi mimochodem a platný Kodex kanonického práva Jana Pavla II. mu věnuje jediný kánon.³ To jistě není náhoda.

K čemu tedy dnes slouží ona exempce, která ve své době představovala jeden z nejvýznamnějších instrumentů sloužících k uchování základních hodnot řeholního života?

¹Slovo „exempce“, ze skupinového kmene latinského slova *eximo* (vyjímat, vybírat, odlučovat), se netýká jen řeholních společností. Obecně znamená vynětí z jurisdikce bezprostředního nadřízeného a podřízení nadřízenému vyššímu. Obdobně se např. mluví také o exemptních diecézích (tj. takových, které nepatří do žádné církevní provincie v čele s metropolitou) nebo o exemptních územích vůbec. Pojem exempce se užívá jak v právu kanonickém, tak i světském (viz např. diplomatické a konzulární imunity a exempce). Dále ovšem bude řeč jen o exempci řeholních institutů.

²Tak čl. 45 dogmatické konstituce o církvi *Lumen gentium* (dále jen „LG“), jejíž parafrázuje kán. 591 CIC; dále čl. 35 odst. 3 a 4 dekretu o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus*. Sám dekret o přizpůsobené obnově řeholního života *Perfectae caritatis* ji vůbec nezmiňuje. Z pokoncilních dokumentů pojednávají o exempci zejm. Direktivy pro vzájemné vztahy mezi biskupy a řeholními křesťany v církvi *Mutuae relationes* ze dne 14. 5. 1978, AAS 70 (1978), s. 473–506 (viz čl. 8 a zvl. čl. 22, kde jsou odkazy na další dokumenty).

³Kán. 591 CIC, ve východním kodexu srv. kán. 412 CCEO; zde se však nadále budeme zabývat jen exempcí v právu církve latinského obřadu.

I. Stručný pohled do historie

Co nejstručněji zde budiž zrekapitulován vznik a vývoj právního institutu exempce řeholních společností.⁴ Exempce znamená vynětí kláštera (resp. celé řeholní společnosti a jejích členů) z jurisdikce diecézního biskupa, pod níž by za normálních okolností patřil, a jeho podřízení jiné (zpravidla nejvyšší) autoritě v církvi. Motivem takové exempce, jejíž počátky se objevují už v 6. století v Africe,⁵ byly nevhodné zásahy místních hierarchů do života klášterů a obsazování řídicích funkcí v nich. Diecézní biskupové vidávali v klášteřích více další možný zdroj příjmů než centra intenzivního duchovního života. Zhoubný vliv takové praxe na řeholní život a kázeň není třeba zdůrazňovat. Za rozšíření exempce, která takovýmto vlivům úspěšně čelila, lze vděčit jak pochopení papežů, tak zvláště clunyjskému reformnímu hnutí; jeho radikální reforma řeholního života by bez exempce nebyla myslitelná.

Přibližně ve 12. století byla už exempce obvyklým jevem, který se ovšem neomezoval jen na kláštery – exempci se těšily i četné katedrální a kolegiální kapituly a dokonce i některé farnosti. Někde z různých důvodů docházelo k inkorporacím farností jednotlivým klášterům *plenissimo iure*, od čehož je už jen krok k vytváření územních opatství (*abbatiae nullius*), na diecézním biskupovi zcela nezávislých. Jeden extrém byl vystřídán druhým a není divu, že stav, kdy biskupská vláda nad územím diecéze byla stále děravější, budil oprávněné protesty biskupů. Proto už koncily kostnický (1414–1418) a V. lateránský (1512–1517) různé exempce omezují; zásadní krok tímto směrem však učinil až koncil tridentský (1545 – 1563).⁶

Kodex kanonického práva z roku 1917 spatřuje v exempci řeholí privilegium, které ex lege přísluší všem řádům *stricto sensu* (tj. řeholním institutům, v nichž se skládají tzv. slavné sliby), zatímco řeholní společnosti s tzv. jednoduchými sliby mohly tuto výsadu získat jen na základě individuálního správního aktu (srv. kán. 488 odst. 2, kán. 500 a kán. 615–618 CIC/1917).

⁴K podrobnějšímu studiu právního institutu exempce v dějinách církve doporučuji: HÜFNER, A., *Das Rechtsinstitut der klösterlicher Exemption*, 1907; SCHEUERMANN, A., *Die Exemption nach geltendem kirchlichen Recht mit einem Überblick über die geschichtliche Entwicklung*, Paderborn, 1938.

⁵Za první exemptní klášter *stricto sensu* bývá považován klášter v Bobbio (od roku 628).

⁶„Všechna Apoštolským stolcem udělená privilegia, exempce, imunity, fakulty, indulty, *Mare magnum*, a jiné takové reskripty jakéhokoli druhu, nalikol odporují tridentským dekretům, se zrušují a podřizují omezením tohoto koncilu...“ (papež Pius IV. v konstituci *In principiis* ze dne 17. 2. 1565).

II. Závislost řeholních společností na církevní autoritě

„Církevní autorita pod vedením Ducha svatého se ujala péče o evangelijní rady tím, že je vykládá, řídí jejich praktikování a ustavuje trvalé formy života podle nich“ (LG 43). Už z toho je evidentní, že řeholní společnosti⁷ jakožto nejvýznamnější formy zasvěceného života v církvi jsou právně závislé na autoritě církve – jde o tzv. „vnější autoritu“ (*auctoritas externa*). Tato závislost však může být různého druhu a stupně:

Zcela jednoznačná je poddanost řeholních společností i jednotlivých řeholníků a řeholnic papeži, resp. Apoštolskému stolci, reprezentovanému Kongregací pro instituty zasvěceného života. Vyplývá to z papežova jurisdikčního primátu nad celou církví⁸ a je akcentována speciální normou kodexového řeholního práva (kán. 590).

Jinak je tomu ve vztahu řeholních společností a řeholníků vůči místním ordinářům, zejm. diecézním biskupům a jim na roveň postaveným prelátům. V tomto případě lze bezpečně a pro všechny řeholní společnosti stejně vytyčit jen obě krajní hranice:

Na jedné straně je *všem* řeholním institutům *ex lege*⁹ přiznávána „spravedlivá samostatnost“ (*iusta autonomia*) co do života a jeho řízení, která těmto institutům zaručuje vlastní kázeň a pomáhá jim uchovat jejich *patrimonium*. Aniž bychom se pokoušeli interpretovat zde poněkud široký a legálně nedefinovaný pojem autonomie, přesto je zřejmé, že tato norma zapovídá místním ordinářům vměšování do ryze vnitřních záležitostí řeholní společnosti;¹⁰ kán. 586 § 2 jim dokonce ukládá tuto autonomii nejen respektovat, nýbrž i chránit.

Na druhé straně *všichni* řeholníci (přirozeně i řeholnice) zcela jednoznačně podléhají moci diecézního biskupa ve věcech péče o duše, veřejných (tj. věřícím běžně přístupných) bohoslužeb i každé jiné apoštolátní činnosti,¹¹ a jsou povinni prokazovat mu oddanou poslušnost a úctu (kán. 678 § 1); a v těchto záležitostech je dokonce dána trestně právní pravomoc místních ordinářů vůči řeholníkům, ty exemptní nevyjímaje (viz kán. 1320). Rovněž v nově upraveném obřadu svátosti svěcení slibují všichni řeholní jáhni a kněží úctu a poslušnost

⁷Záměrně zde opomím ostatní formy zasvěceného života (zejm. sekulární instituty a společnosti apoštolského života), protože exempce se týká právě jen institutů řeholních.

⁸Srv. kán. 331 CIC.

⁹Viz kán. 586 CIC/1983; v CIC/1917 nemá tato norma protějšek.

¹⁰Přirozeně při respektování jejich vizitačních a dozorových práv a povinností (např. podle kán. 615, 628 § 2 a řady dalších).

¹¹Tedy i té, která případně představuje vlastní charisma toho kterého institutu.

nejen svému řeholnímu představenému, nýbrž také diecéznímu biskupovi, „aby se tím podpořila jednota všech duchovních v každé místní církvi“.¹² Jde o tzv. „dělenou poslušnost“ (viz též kán. 678 § 2 a 3), která vyjadřuje binární charakter vztahu autority místní církve a řeholní společnosti.

Pokud jde o oblast vztahů mezi těmito dvěma hranicemi, nelze právní závaznost řeholních společností na místních ordinářích vymezit jednotně; záleží totiž na typu řeholní společnosti podle kritéria ordinace (duchovenské – laické) i podle kritéria aprobace (papežského práva – diecézního práva), a konečně i na kritériu exempce (vyňaté – nevyňaté).

Obecně lze konstatovat, že podle univerzálního řeholního práva je závislost řeholní společnosti (resp. jejích domů a sodálů) na územní autoritě vyšší u institutů diecézního práva než u institutů práva papežského, a u institutů laických¹³ než u institutů duchovenských. Nejnižší míru závislosti vykazují duchovenské instituty papežského práva, kde vyšší řeholní představení jsou „osobními“ ordináři svých podřízených (infule opatů jsou liturgickým vyjádřením této jurisdikční moci i pro vnější obor) a kde generální kapituly jsou nadány dokonce zákonodárnou pravomocí;¹⁴ tedy kde je zákonem garantována nejen spravedlivá autonomie ve vnitřních věcech, nýbrž i relativní samostatnost ve výkonu veřejné církevní moci.

Jaký je tedy v tomto posledně jmenovaném případě význam exempce, tj. vynětí řeholní společnosti z pravomoci diecézního biskupa, když této pravomoci (nejde-li o věci apoštolátu *lato sensu*) tyto společnosti tak jako tak nepodléhají? Aby bylo možno pokusit se o odpověď na tuto otázku, bude třeba sáhnout k piánsko – benediktinskému kodexu z roku 1917, tím spíše, že platný kodex vůbec neříká, co exempce vůbec je, koho zahrnuje a jaké má právní následky.

III. Exempce v Kodexu kanonického práva z roku 1917

Také Kodex kanonického práva z roku 1917 rozlišoval instituty papežského práva a diecézního práva, instituty kněžské a laické, jakož i instituty exemptní a nevyňaté (viz kán. 488, odst. 2–4). A přirozeně i v něm měl různý status těchto institutů konsekventní právní následky stran míry autonomie, resp. samostat-

¹²Kongregace pro bohoslužbu a disciplínu svátostí, Prot. n. CD 135/89 ze dne 29. 6. 1989 (čl. 6), k rituálu *De ordinatione Diaconi, Presbyteri et Episcopi; editio typica altera*, AAS 82, 1990, s. 826–827.

¹³Místní ordinář je současně ordinářem řeholníků v institutech laických (tedy i ve všech ženských řeholních společnostech) i v duchovenských společnostech *iuris dioecesiani*.

¹⁴Srv. kán. 134 § 1 a 596 § 2.

nosti jednotlivých kategorií řeholních společností. Oproti platnému řeholnímu právu je však ve starém kodexu zřetelně odlišné obsahové pojetí v jinak stejnojmenné typologii: většinu práv, která dnes mají vyšší představení řeholních duchovenských společností papežského práva, přiznával starý kodex vyšším představeným exemptních duchovenských institutů. „Jinými slovy: význam exempce byl [novým kodexem] znehodnocen, význam postavení papežského práva byl naproti tomu zhodnocen. Následkem toho je, že vyňaté a nevyňaté duchovenské instituty papežského práva se navzájem silně připodobnily.“¹⁵ To, co dříve byly exemptní duchovenské instituty, to jsou dnes (přibližně) duchovenské instituty papežského práva.

CIC/1917 vymezuje v kán. 615 exempci jako vynětí z pravomoci místního ordináře (mimo případy právem výslovně stanovené), které se týkalo:

1. všech mužských řádů *stricto sensu*, a to ze zákona;
2. řeholnic, které co do jurisdikce podléhaly mužským řeholním představeným (rovněž ze zákona);
3. těch kongregací, jimž bylo privilegium exempce propůjčeno.

Tato exempce se pak vztahovala na výše uvedené řeholní osoby (včetně noviců) obojího pohlaví, na jejich řeholní domy a kostely. Pojmově je exempce vyloučena v případě institutů diecézního práva.

IV. Pojetí exempce v platném Kodexu kanonického práva

Platný Kodex kanonického práva v kán. 591 stanoví: „Pro větší dobro [řeholní] společnosti a potřeby apoštolátu může papež z důvodu svého prvenství nad celou církví s ohledem na obecný prospěch vyjmout řeholní společnosti z pravomoci místních ordinářů a podřídit je pouze sobě nebo jinému církevnímu představenému.“ Oproti předchozí právní úpravě je patrných několik rozdílů:

1. Exempce již není chápána jako privilegium, nýbrž jako opatření Apoštolského stolce sledující větší dobro institutu, obecný prospěch a (poněkud překvapivě) i potřeby apoštolátu – vždyť právě v něm je závislost řeholních společností (i vyňatých!) na diecézním biskupovi nejvýraznější.

2. Žádnému typu řeholní společnosti není exempce nadále udílána přímo ze zákona, ale jednotlivé řeholní instituty ji mohou obdržet vždy individuálním správním aktem (reskriptem) Apoštolského stolce. „Je možno připustit, že s ohledem na roli partikulárních církví a úkoly diecézních biskupů nebude nakonec Apoštolský stolec ochoten udělovat exempci. Řehole, které ji obdržely

¹⁵HENSELER, R., in: *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, 589, 3, Essen, vychází od roku 1984.

již v době, než vešel v život nový kodex, ji mohou, jak se zdá, nadále využívat. Je pro ně totiž *ius quaesitum*, které podle smyslu kán. 4 zůstává neporušené, protože ho kodex výslovně neruší.“¹⁶

3. Nový kodex předpokládá *expressis verbis* možnost exempce jen u řeholní společnosti jako celku, nikoli (také) jen u vybraných klášterů téže řeholní společnosti.¹⁷ Naproti tomu zůstává zachována možnost podřízení řeholního institutu nejen Apoštolskému stolci, nýbrž místo toho jím určenému nositeli církevní moci.¹⁸

Závěr: exempce – k čemu dnes?

Může se zdát, že exempce je dnes již jen residuum staré právní úpravy, které se v torzální podobě uchovalo i v pokoncilním kodexu – snad díky zmínce o exempci v koncilových dokumentech *Lumen gentium* a *Christus Dominus*; že z něj čpí středověká praxe „(vy)kupovat si“ („*ex-emere*“) nezávislost na nositeli řádné jurisdikční moci; a že tedy jde o vyprázdněnou (obsoletní) normu, jak naznačuje R. Henseler: „V současné době ovšem není ještě zřejmé, jaký skutečný význam má norma kánonu 591 v novém řeholním právu... Zda bude mít exempce nakonec vůbec nějaký praktický význam, to může prokázat teprve budoucnost.“¹⁹

Na druhé straně nelze význam exempce redukovat jen na otázku praktického rozdílu mezi tehdejšími exemptními a dnešními papežskými duchovenskými společnostmi. Právní institut exempce se totiž může týkat (a také se vždy týkal) nejen duchovenských, nýbrž i laických řeholních společností, mezi něž náležejí i všechny ženské řeholní společnosti. A zde je situace poněkud odlišná: nakolik totiž ženské řeholní společnosti nejsou infikovány „řeholním feminismem“, natolik zpravidla tendují k mužskému protějšku téže (či alespoň příbuzné) řeholní rodiny. Ostatně není divu: mužská řeholní společnost bývá většinou fakticky *persona potentior*; která může a má své ženské větvi ve vnějších věcech pomáhat, očekávajíc za to často ekvivalent ve formě přímluvných

¹⁶ZUBERT, B. W., *Řeholní právo*, Olomouc, 1996, s. 49.

¹⁷Jako je tomu např. v případě Řeholních kanovníků premonstrátského řádu (bývalý II. řád), kdy exemptní kláštery sester v Beneluxu patří pod jurisdikci řádu, zatímco kláštery v Polsku a ve Španělsku podléhají jurisdikci diecézních biskupů.

¹⁸Tak je tomu zejména ve východních katolických církvích. Na Západě je obvyklé podřízení ženských klášterů řídicí moci ordinářů (zpravidla opatů) téhož řeholního institutu (srv. *Communicationes* 11, 1979, s. 63).

¹⁹Op. supra cit., 591,2.

modliteb. Mimo to takováto exempce (tj. jurisdikční podřízení ženských klášterů prelátům mužské větve) lépe chrání identitu a vlastní charisma té které řeholní společnosti a nehrozí zde riziko, že taková společnost bude (z neznalosti či nepochopení věci) místním ordinářem strkána „pod jeden závoj“ s ostatními řeholními společnostmi. Konečně – a snad je to přirozené – se samy řeholnice mnohdy cítí být spolu s muži členkami jedné a téže řeholní rodiny pod společným duchovním otcem (*paterfamilias*), samozřejmě při striktním respektování jejich vlastní autonomie; a je vždy lepší, jestliže i v takových případech stavu faktickému může odpovídat stav právní.

Resumé

Autor se ve svém článku zamýšlí nad pojmem exempce řeholní společnosti a jeho významu v současném řeholním právu. Spolu s promulgací nového Kodexu kanonického práva se exempce uplatní zejména u ženských řeholních společností, zatímco u duchovenských mužských řeholí ztrácí na významu. „Spravedlivá autonomie“ je nicméně ze zákona zaručena všem řeholním společnostem – i neexemptním, v dnešní dikci spíše institutům diecézního práva.

Abstract

The Concept of and Significance of Exemption in the Current Law of Consecrated Life

The author deals with the concept of exemption in an institute of consecrated life and the significance of the exemption in the current law of consecrated life. Since the promulgation of the Code of Canon Law the exemption has been applied primarily in cases of the female institute of consecrated life, while in the cases of the male institute the exemption has lost its significance. Nevertheless, “rightful autonomy” is secured by law to all institutes of consecrated life – even to those that are non-exempt – in the current language of the institution of diocesan law.

Zusammenfassung

Begriff und Bedeutung der Exemption im gültigen Ordensrecht

Autor denkt über den Begriff der Exemption der Ordensgemeinschaft und über dessen Bedeutung im zeitgenössischen Ordensrecht nach. Nach der Verkündigung des

neuen Kodex kanonischen Rechts wird die Exemption vor allen Dingen im Falle der Frauenordensgemeinschaften geltend gemacht, demgegenüber bei den Männerorden der Geistlichen verliert sie an Bedeutung. Die „gerechte Autonomie“ ist jedoch für alle Ordensgemeinschaften ex lege gewährleistet, auch für die „nicht exempten“ Ordensgemeinschaften, die in der heutigen Terminologie eher als Institute des Diözesanrechts bezeichnet werden.

Riassunto

La nozione d'esonazione ed il suo significato nel diritto monastico vigente

L'autore nel suo articolo riflette sulla nozione di „*exemptio*“ della comunità religiosa e il suo significato nel diritto monastico vigente. Dalla promulgazione del nuovo Codice di diritto canonico l'esonazione trova la sua applicazione innanzitutto nelle comunità religiose femminili mentre in quelle maschili la sua rilevanza va diminuendo. „Un'autonomia giusta“ viene comunque *ex lege* garantita a tutte le comunità religiose – anche non esente ossia, nei termini d'oggi: agli istituti di diritto diocesano.

O autorovi

Doc. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., katolický kněz, člen premonstrátského řádu; narodil se roku 1953 v Praze. Studoval katolickou teologii a právo civilní i církevní. Je soudcem Interdiecézního církevního soudu a přednáší kanonické právo na Právnické fakultě Západočeské univerzity v Plzni a na Katolické teologické fakultě UK v Praze. V roce 2002 se na UK habilitoval v oboru právních dějin a v roce 2004 získal doktorát právních věd na katolické univerzitě v polském Lublinu (nynější Univerzita Jana Pavla II.).

Doc. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., Catholic priest and member of the Order of the Canons Regular of Prémontré, was born in 1953 in Prague. He studied Catholic theology and both secular and church law, is a judge of the Inter-Diocesan Church Court, and lectures on canon law at the Law School of the University of West Bohemia in Pilsen and at the Catholic Theological School of the Charles University in Prague. In 2002 he obtained his habilitation in the field of legal history at the Charles University and in 2004 received a doctorate in legal sciences at the Catholic University in Lublin, Poland (today John Paul II University).

Doc. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., geb. 1953 in Prag, katholischer Priester und Mitglied des Ordens der Prämonstratenser. Studierte katholische Theologie, Zivilrecht und Kirchenrecht. Er ist Richter des Interdiözesangerichts und liest kanonisches Recht an der Juristischen Fakultät der Westböhmischen Universität in Pilsen und an der Katholischen Theologischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag. Im Jahre 2002 erfolgte seine Habilitation im Bereich der Rechtsgeschichte und im Jahre 2004 erwarb er den Dokortitel (Rechtswissenschaft) an der Katholischen Universität in Lublin (heutige Universität Johann Paul II.).

Doc. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., prete cattolico, membro dell'ordine dei premonstratensi, nato nel 1953 a Praha, studiò la teologie cattolica e il diritto sia civile sia canonico. È giudice del Tribunale Interdiocesano ed insegna il diritto canonico alla Facoltà di Giurisprudenza della Università della Boemia Occidentale a Plzeň e alla Facoltà di Teologia Cattolica a Praga. Nel 2002 si è abilitato alla Università Carolina e divenne docente della storia di diritto. Nel 2004 ottenne il dottorato delle scienze giuridiche alla Università Cattolica a Lublino (oggi la Università di Giovanni Paolo II.).

Je možno udělit humanitární azyl nasciturovi?

Kamil Nedvědický

1. Obecná úprava azylu v České republice

Azyl¹ je významným institutem právního řádu, který slouží jako nástroj ochrany osob, které opouští svou zemi původu kvůli nesnesitelné situaci způsobené objektivními okolnostmi. Cizinci přicházejí do České republiky (ČR) z různých zemí celého světa a o udělení azylu žádají z rozdílných důvodů. Mnozí z nich vstoupí do azylové procedury s cílem legalizovat si na území ČR pobyt, neboť nespĺňují některou z podmínek povolení pobytu dle speciálního zákona,² další významnou skupinou jsou cizinci, které lákají výhody postavení žadatele o mezinárodní ochranu formou azylu (dále jen žadatelé), podstatnou část žadatelů však tvoří lidé přicházející ze zemí, v nichž nejsou dodržována lidská práva a občanské svobody. Kvůli snaze uplatňovat politická práva a svobody či pro své politické přesvědčení, rasu, náboženství, pohlaví nebo příslušnost k určité sociální skupině, jsou tyto osoby ve svých domovských zemích pronásledovány, případně mají odůvodněný strach z pronásledování kvůli výše uvedeným skutečnostem. Právě pro ně je institut azylu určen. Již Všeobecná deklarace lidských práv ve svém článku 14 odst. 1 zakotvila, že: „Každý má právo vyhledat si před pronásledováním útočiště v jiných zemích a požívat tam azylu.“³

ČR je vázána mezinárodními úmluvami, z nichž nejvýznamnější je Úmluva o právním postavení uprchlíků z roku 1951, ve znění Protokolu týkajícího se právního postavení uprchlíků z roku 1967. Stejně tak azylovou problematiku upravují směrnice Evropské unie, které musí být transponovány do národního práva ČR.⁴ Listina základních práv a svobod⁵ obsahuje ve svém čl. 43 ústavní

¹Dne 1. 9. 2006 nabyla účinností novela zákona o azylu zákonem č. 165/2006 Sb., který zavedl nový termín: „mezinárodní ochrana“, dle §§ 12, 13 a 14 cit. zákona se v řízení o udělení mezinárodní ochrany uděluje i nadále „azyl“.

²Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů.

³Všeobecná deklarace lidských práv, Edice Světové dokumenty, Aries, Ostrava, 1993, s. 14.

⁴Např. Směrnice Rady 2004/83/ES nebo Směrnice Rady 2005/85/ES.

⁵Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

zakotvení azylu, které je vyjádřeno takto: „*Česká republika poskytuje azyl cizincům pronásledovaným za uplatňování politických práv a svobod.*“ Řízení o udělení mezinárodní ochrany formou azylu upravuje zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Uvedený zákon obsahuje speciální úpravu správního řízení v azylových věcech. Podle zásady „*lex specialis derogat generalis*“ má v případě rozporu se správním řádem aplikační přednost. Navíc v § 9 cit. zákona jsou stanoveny případy, kdy je použití správního řádu vyloučeno. V zákoně o azylu můžeme nalézt § 12, v němž je taxativní vymezení udělení tzv. politického azylu, ustanovení § 13 se týká rodinných příslušníků azylantů, tj. cizinců, kterým byl udělen azyl.⁶ U osob, které nespĺňují podmínky udělení azylu, avšak v případě návratu do země původu by jim hrozila vážná újma, lze aplikovat § 14a a udělit doplňkovou ochranu.

Zákon o azylu obsahuje velmi zajímavý institut upravený v § 14. Jedná se o humanitární azyl. Protože naším tématem je otázka udělení humanitárního azylu nasciturovi, je nutno § 14 věnovat bližší pozornost. Zákonodárce upravil tento typ azylu následovně: „*Jestliže v řízení o udělení mezinárodní ochrany nebude zjištěn důvod pro udělení azylu podle § 12, lze v případě hodném zvláštního zřetele udělit azyl z humanitárního důvodu.*“ Jak vyplývá z důvodové zprávy k zákonu o azylu, smyslem humanitárního azylu je postihnout výjimečné případy, kdy žadatel o mezinárodní ochranu nespĺňuje důvody udělení azylu podle § 12 zákona o azylu, avšak jeho subjektivní situace je taková, že tohoto žadatele nelze vrátit do země původu (bez ohrožení jeho další existence). Udělování azylu dle § 14 cit. zákona bylo svěřeno do výlučné pravomoci správního orgánu. Zákonodárce zmínil v důvodové zprávě jen dva ilustrativní příklady využití humanitárního azylu: špatný zdravotní stav a vysoký věk žadatele o azyl. Praxe ukázala, že ministerstvo vnitra má možnost posuzovat konkrétní okolnosti řešených případů, nemusí tedy udělit humanitární azyl všem nemocným žadatelům či žadatelům ve vysokém věku, rozhoduje závažnost situace žadatele a poměry v zemi jeho původu. Soudní judikatura jasně deklarovala výlučnost pravomoci správního orgánu rozhodovat o humanitárním azylu a dokonce vyloučila soudní přezkum: „*Ve smyslu § 14 udělení azylu z humanitárních důvodů je věcí absolutně volné úvahy správního orgánu (diskrečním oprávněním), které vylučuje soudní přezkum. Subjektivní oprávnění žadatele na udělení azylu z těchto důvodů zde neexistuje.*“ (rozsudek Vrchního soudu

⁶Zvláště v médiích dochází k terminologicky nesprávnému zaměňování pojmů azylant a žadatel o azyl.

v Praze č. j. 5 A 739/2000 ze dne 20. 6. 2001). Podobně vymezil meze soudního přezkumu správních rozhodnutí týkajících se § 14 cit. zákona i Nejvyšší správní soud (NSS) v Brně: „*Soudu nepřisluší přezkoumávat, zda zde byly humanitární důvody či nikoli, to je skutečně věcí diskrečního oprávnění správního orgánu, soud rozhodnutí přezkoumává pouze z hlediska dodržení příslušných procesních předpisů.*“ (rozsudek NSS č. j. 3 Azs 12/2003 ze dne 15. 10. 2003). Ministerstvo vnitra jako správní orgán rozhodující o udělení mezinárodní ochrany (§ 8 zákona o azylu) má tak v ruce nástroj, který může použít v mimořádných případech, kdy situace žadatelů je velmi vážná, v zemi původu není možno očekávat její řešení a ČR je tak povolána k tomu poskytnout žadatelům ochranu. Institut humanitárního azylu není pouhou zákonem upravenou možností, ale v praxi je poměrně hojně využíván. Např. v roce 2003 bylo uděleno 48 humanitárních azylů, v letech 2004 a 2005 byl § 14 zákona o azylu aplikován shodně v 39 případech, v roce 2006 obdrželo humanitární azyl 32 žadatelů.⁷ Důvody udělení humanitárního azylu jsou rozdílné: závažná choroba, jejíž léčba v zemi původu není možná, vysoký věk žadatelky o azyl, kdy návrat do vlasti by ji mohl ohrozit na životě, onemocnění dítěte vyžadující stálou lékařskou péči, přičemž nelze bez nebezpečí újmy na zdraví dítě vrátit do země původu, ale i další důvody, které správní orgán posoudil jako zvláštního zřetele hodné.⁸ To, že ustanovení § 14 cit. zákona je koncipováno poměrně široce, dává ministerstvu vnitra dostatečný manévrovací prostor. Než přikročíme k jedné konkrétní kauze, v níž se ocitl nasciturus jako možný účastník řízení o udělení azylu, je nepochybně namístě zaměřit se na vnímání nascitura v právu ČR.

2. Postavení počatého dítěte (nascitura) v českém právním řádu

I když se může zdát, že v právu ČR se s nasciturem jako subjektem práv a povinností nepočítá, opak je pravdou. Dokonce má jeho postavení své ústavní zakotvení. Čl. 6 Listiny⁹ zní: „*Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením.*“ Ochrana práv nascitura má tedy ústavní základ. Problémem ale je termín „hoden“. Právě tento slovní obrat umožňuje, aby v naší společnosti mohlo legálně docházet k umělým potratům. Zákon č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství, v platném znění tak může stanovit, že „*Ženě se uměle přerušit těhotenství, jestliže o to písemně požádá, nepřesahuje-li*

⁷Statistiky Odboru azylové a migrační politiky (OAMP) Ministerstva vnitra České republiky.

⁸Viz udělení azylu nezletilým sourozencům azylanta, jak je uvedeno dále.

⁹Viz poznámka 5.

těhotenství dvanáct týdnů a nebrání-li tomu její zdravotní důvody.“ (§ 4). Čl. 6 Listiny má tedy spíše deklaratorní význam, přičemž se nabízí srovnání s použitím pojmu „hoden“ v zákoně č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. Ustanovení § 2 odst. 1 tohoto zákona označuje režim panující v Československu od 25. 2. 1948 do 17. 11. 1989 mimo jiné za „zavrženíhodný“. Stejně tak Komunistická strana Československa byla dle dikce zákona „zavrženíhodnou organizací“ (§ 2 odst. 2 cit. zákona). I v těchto paragrafech měl zákonodárce patrně v úmyslu vyjádřit toliko deklaraci, bez reálného dopadu do aplikační praxe.

To, že nasciturus má způsobilost k právům a povinnostem výslovně stanovuje zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Dle § 7 odst. 1 cit. zákona: „*Způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti vzniká narozením. Tuto způsobilost má i počaté dítě, narodí-li se živé.*“ Právní subjektivita počatého dítěte je tedy neoddiskutovatelnou skutečností. Dokonce i právní teorie ji považuje za jasně danou: „*§ 7 odst. 1 přiznává tuto způsobilost (bez veškerého omezení) i plodu v lůně mateřském, narodí-li se dítě živé.*“¹⁰ Nasciturus má např. svou pozici v řízení o projednání dědictví, je tzv. způsobilým dědicem.¹¹ Ustanovení § 19 občanského soudního řádu¹² (OSŘ) určuje způsobilost účastníka řízení následujícím způsobem: „*Způsobilost být účastníkem řízení má ten, kdo má způsobilost mít práva a povinnosti...*“ OSŘ tak počaté dítě z řízení nevylučuje, stanoví mu jen povinné zastoupení zákonným zástupcem, neboť nemůže před soudem jednat samostatně (§ 22 OSŘ). V odborné literatuře najdeme kategorické prohlášení, že: „*mají tedy způsobilost být účastníkem řízení fyzické osoby (§ 7 OZ), právnické osoby (§ 18 OZ) a stát. Fyzické osoby mají tuto způsobilost od narození. Má ji i nasciturus – dítě počaté, dosud nenarozené, narodí-li se pak živé.*“¹³

V trestním právu je pozice dítěte v těle matky rovněž zcela jasná. Trestní zákon¹⁴ chrání počaté dítě před ohrožením ze strany třetích osob. V ustanovení § 227 je za trestně označeno nedovolené přerušování těhotenství. Kriminalizován je i ten, kdo: „*těhotné ženě pomáhá nebo jí svede k tomu, aby své těhotenství sama uměle přerušila.*“ (§ 227 odst. 1 písm. a). Z trestní odpovědnosti je vyloučena pouze těhotná žena (§ 229), což je pochopitelné vzhledem k „jinému stavu“,

¹⁰Kolektiv autorů, *Občanské právo hmotné*, svazek I., Codex, Praha, 1997, s. 126.

¹¹Kolektiv autorů, *Občanské právo hmotné*, svazek II., Codex Bohemia, Praha, 1998, s. 462.

¹²Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹³WINTEROVÁ, Alena, a kolektiv, *Civilní právo procesní*, Linde, Praha, 1999, s. 146.

¹⁴Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

ve kterém se nachází. Rozhodující je ale ustanovení výkladového § 89 odst. 7 písm. g) cit. zákona, které za těžkou újmu na zdraví označuje: „*vyvolání potratu nebo usmrcení plodu*“. Ochrana nascitura jako plnoprávného subjektu je zde nepochybně zakotvena tím, že je jmenován bez matky a před způsobením těžké újmy chráněn samostatně. S počatým dítětem trestní právo nepochybně počítá jako se subjektem, který má plná práva a vyžaduje ochranu.

Stejně není nasciturus vyloučen ani ze správního řízení. Správní řád¹⁵ jen v § 29 upravuje procesní způsobilost účastníků správního řízení, přičemž v odst. 4 hovoří o nezletilých dětech jako účastnících řízení. V § 31 cit. zákona je stanoveno, že zástupcem účastníka je jeho zákonný zástupce, opatrovník nebo zmocněnec. Stejně jako v předchozí právní úpravě¹⁶ je pojem účastníka vymezen velmi obecně: „*Správní řád tím dává přednost zvláštním předpisům, aby pro svou potřebu blíže určily, kdo je účastníkem řízení.*“¹⁷ Procesní norma – soudní řád správní¹⁸ (SŘS), ve svém § 33 odst. 2 stanoví: „*Způsobilost být účastníkem řízení má ten, kdo má způsobilost mít práva a povinnosti.*“ Znění § 35 odst. 1 SŘS rovněž nevylučuje počaté dítě ze správního soudnictví: „*Účastník, který nemá procesní způsobilost, musí být v řízení zastoupen zákonným zástupcem.*“ Z uvedeného je zřejmé, že žádná překážka nebrání řádně zastoupenému nasciturovi v účasti ve správním řízení.

3. Konkrétní případ z azylového řízení.

Praxe mnohdy předhoní teorii a nastolí otázky, které legislativce při tvorbě právních předpisů nenapadly a na něž tudíž neexistuje jasná odpověď v zákoně. Následující případ se stal v roce 2004. Žadatelka o azyl z Kosova, která podle svého tvrzení měla ve vlasti problémy kvůli romskému původu, uvedla v řízení, že její počaté dítě je dle mínění lékařů ohroženo závažnou chorobou. Tato diagnóza mohla mít pro dítě celoživotní následky. Lékaři by matce dítěte doporučili potrat, avšak vzhledem k pokročilému stadiu těhotenství to nebylo možné a matka kvůli své náboženské orientaci tuto alternativu ani nepřipouštěla. Skutečnosti zjištěné v případě jmenované nenaplnovaly taxativně vymezené důvody udělení azylu podle § 12 zákona o azylu. Závažnost situace vybízela k využití institutu humanitárního azylu podle § 14 cit. zákona. Právě v této

¹⁵Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶Zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád).

¹⁷HENDRYCH, Dušan, a kolektiv, *Správní právo*, obecná část, 3. vydání, C. H. Beck, Praha, 1998, str. 204.

¹⁸Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, v platném znění.

souvislosti vyvstala otázka, zda je možno udělit humanitární azyl počatému dítěti v závažném zdravotním stavu (mimo jiné podezření na Downův syndrom), nebo případně udělit azyl dle § 14 cit. zákona matce nascitura s odůvodněním vztaženým na počaté dítě. Zde by se ale správní orgán musel zabývat skutečností, jestli by trvání humanitárního azylu matky bylo odůvodnitelné i po porodu dítěte, jehož stav se stal podkladem pro udělení humanitárního azylu. Co se týče nascitura jako účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany, zákon o azylu ve svém § 20 odst. 1 písm. a) označuje za účastníka řízení podle tohoto zákona žadatele o udělení mezinárodní ochrany. Tím v praxi bývá i čerstvě narozené dítě, jehož právní subjektivita není prakticky odlišná od případu nascitura. Žadatel nemusí za své dítě podat žádost o udělení mezinárodní ochrany, zákon o azylu mu jen ukládá povinnost oznámit ministerstvu vnitra narození dítěte, a to ve lhůtě patnácti dnů (§ 88a). Vzhledem k principu jednotnosti rodin ale v drtivé většině případů vstupují nově narozené děti, zastoupené jedním z rodičů, do řízení o udělení mezinárodní ochrany. Desítky z těchto nemluvňat posléze získají azyl. Např. azyl za účelem sloučení rodiny dle ustanovení § 13 odst. 1 zákona o azylu obdržel dne 4. 12. 2006 měsíc starý kojeneček z Ukrajiny.¹⁹ Dne 7. 11. 2005 obdrželo humanitární azyl podle § 14 cit. zákona několikaměsíční dítě z Kazachstánu.²⁰ Vzhledem k uvedenému je zřejmé, že nasciturus zastoupený zákonným zástupcem může být účastníkem řízení o udělení mezinárodní ochrany formou azylu, neboť zde dle mého názoru platí analogie s narozeným dítětem, za které podává žádost o azyl jeho zákonný zástupce – rodič. Matce nascitura tak nikdo nemůže zabránit v tom, aby uvedla počaté dítě ve své žádosti o azyl. V praxi jsou nezletilé děti nejenom součástí správního řízení o udělení azylu jednoho ze svých rodičů, ale často mají i samostatné žádosti o udělení azylu, kde zákonný zástupce jedná jejich jménem. Dá se tedy dovodit, že matka je jako zákonný zástupce nascitura oprávněna podat jeho jménem žádost o mezinárodní ochranu formou azylu. Jak již bylo zmíněno, nasciturus má právní subjektivitu s podmínkou, že se narodí živý. Zákon neumožňuje správnímu orgánu udělit azyl s odkládací podmínkou (tj. udělit azyl s podmínkou, že počaté dítě se narodí živé). Správní orgán však může udělit nasciturovi humanitární azyl podle § 14 zákona o azylu s tím, že pokud se dítě nenarodí živé, dojde k aplikaci § 18 zákona o azylu, který stanoví: „*Mezinárodní ochrana zaniká a) smrtí azylanta...*“ Rodinní příslušníci počatého dítěte (matka a otec) by v případě udělení

¹⁹Zdroj: OAMP MV ČR

²⁰Tamtéž.

humanitárního azylu nasciturovi obdrželi azyl za účelem sloučení rodiny dle § 13 cit. zákona.²¹ Z uvedeného vyplývá, že pokud je požádáno o azyl jménem počatého dítěte, je právně odůvodnitelné udělení humanitárního azylu ve smyslu ustanovení § 14 cit. zákona nasciturovi. I v této konkrétní kauze mohlo dojít k využití institutu humanitárního azylu, neboť správní orgán v daném případě zjistil zvláštního zřetele hodný důvod dle § 14. Správní orgán postupoval opatrněji, když ponechal matku počatého dítěte v řízení, vyčkal narození dítěte, a poté v roce 2005 shledal, že závažný zdravotní stav narozeného dítěte je zvláštního zřetele hodným důvodem udělení azylu a udělil tomuto kojenci humanitární azyl podle § 14 cit. zákona. Matka a otec dítěte obdrželi azyl za účelem sloučení rodiny dle § 13 cit. zákona. Správní orgán se potýkal se situací, že zákon o azylu nepovažuje sourozence azylanta za rodinné příslušníky ve smyslu § 13 zákona o azylu. Proto sourozencům azylanta (narozeného dítěte) udělil humanitární azyl podle § 14 cit. zákona, přičemž za zvláštního zřetele hodný důvod považoval fakt, že podle platné právní úpravy nelze udělit azyl za účelem sloučení rodiny sourozencům azylanta.²² V dané kauze správní orgán dostal principu humanity a poskytl mezinárodní ochranu osobám, které se nacházejí v mimořádně svízelné životní situaci. Otázka udělení humanitárního azylu nasciturovi ale ani v tomto případě nebyla zodpovězena.

4. Závěr

Odbor azylové a migrační politiky ministerstva vnitra, který je správním orgánem ve věci mezinárodní ochrany formou azylu²³ má šanci řešit výjimečné případy žadatelů o azyl pomocí humanitárního azylu. Ve svém rozhodování má široké pole pro správní uvážení. Ani soudy nejsou oprávněny do diskreční pravomoci správního orgánu zasahovat. Vzhledem k postavení nascitura v českém právním řádu je správní orgán v situaci, kdy může svým rozhodnutím přispět k plnému uznání subjektivních práv počatého dítěte. Pokud by se někdy opakoval výše uvedený případ, může správní orgán udělením humanitárního azylu jasně vyjádřit svůj postoj k nasciturovi jako plnohodnotné lidské bytosti. Jednal by

²¹Správní orgán by patrně shledal existenci zvláštního zřetele hodného důvodu ve smyslu ustanovení § 13 odst. 1 cit. zákona.

²²Zdroj: OAMP MV ČR

²³Ministerstvu vnitra problematiku uprchlíků svěřuje § 12 odst. 1 písm. h) zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných orgánů státní správy, v platném znění. OAMP je za gestora azylové problematiky určen organizačním řádem Ministerstva vnitra vydaným nařízením ministerstva vnitra NMV č. 51/2006 (čl. 26).

tak nejenom podle zásad logiky, která vnímá lidský život jako úsečku ohraničenou dvěma body – počatím a smrtí, ale i v souladu s postupem dle římského práva, které je označováno za základ současného právního systému. Římské právo totiž s nasciturem počítalo jako se subjektem práv.²⁴ Nenarozenému dítěti byl dokonce ustanovován opatrovník (*curator ventris*), jehož úkolem bylo: „*Pečovat o zájmy nenarozeného, např. spravovat majetek, který počatému případně po zemřelém otci, z darů cizích osob apod.*“²⁵ Pokud bychom se svévole rozhodli neuznat počaté dítě za fyzickou osobu, měli bychom problém i s určením okamžiku narození, tedy oddělení od těla matky, což může vyvolat velké právní spory. Když pomíneme diskuse o umělých potratech, nesmyslně nazývaných „umělým přerušením těhotenství“, i když spíše by bylo namístě hovořit o „ukončení těhotenství“, je zajímavé, jak argumentují odpůrci práv nascitura. Z nedostatku relevantních argumentů se uchylují k bizarním tvrzením a jejich závěry jsou šokující. Např. jeden z autorů ve svém článku navrhuje definovat zárodek jako „*věc v právním slova smyslu*“. Doporučuje označovat nascitura za „*res extra commercium, případně věc s omezenou možností zcizení.*“²⁶ Námitky odpůrců jsou mnohdy pouze ideologického charakteru, nikoliv právního, a číši z nich předpojatost autorů. Je samozřejmě neoddiskutovatelným faktem, že bez početí není narození, ovšem někteří právníci tvrdí, že narození je převratným okamžikem, kdy se bezprávný zárodek náhle mění v člověka. Až úsměvně působí názor, že: „*nikdo nemůže spolehlivě prokázat, že nasciturus uplatňuje již jako lidský zárodek svobodnou vůli po zrození. Takové tvrzení je neprůkaznou domněnkou poplatnou vykonstruovaným etickým a náboženským fikcím. Svobodu rozhodování totiž získáváme až okamžikem narození, teprve od narození projevujeme k určitým osobám i věcem seznatelnou náklonnost, anebo odpor.*“²⁷ Každý, kdo se realisticky zamyslí nad svobodou rozhodování novorozenců, musí konstatovat, že mezi svobodou rozhodování nascitura a kojence není ve skutečnosti žádný propastný rozdíl.²⁸

²⁴Zásada „*nasciturus iam pro nato habetur*“ (ten, kdo se má narodit, se považuje již za narozeného).

²⁵KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal, *Římské právo*, C. H. Beck, Praha, 1995, s. 69.

²⁶PRUDIL, L., *Status lidského embrya v českém právu*, Univerzitní centrum pro bioetiku, www.med.muni.cz

²⁷HEIN, O., *Postavení nascitura v platném právu*, in Právní rádce (Měsíčník Hospodářských novin), č. 12, 2006, ze dne 15. 1. 2007.

²⁸Při vyspělosti současné medicíny a pokroku techniky (3D ultrazvuk, schopnost zachránit předčasně narozené děti) se hranice mezi nascitury a narozenými dětmi stává méně zřetelnou.

De lege ferenda by bylo namístě upravit postavení nascitura v českém právním řádu, aby nedocházelo ke sporům, které jsou mnohdy ideologické a zbytečně vyhocené. Ministerstvo vnitra má možnost udělením humanitárního azylu nasciturovi jasně vyjádřit, že počaté dítě je člověkem, který má v této etapě své existence stejná práva jako v dalších fázích života. Bylo již uvedeno, že tomuto postupu správního orgánu nebrání žádná překážka a záleží jen na jeho úvaze, zda jsou v řešeném konkrétním případě dány zvláštního zřetele hodné důvody. K právnímu pohledu je nutno přidružit i stanovisko obecně lidské. Nezáleží na náboženské orientaci či na politických názorech, jedná se o zásadní otázku existence lidského pokolení, neboť respektování práv člověka ve všech periodách jeho života je nutným předpokladem pro přežití lidstva jako celku. Devalvování nascitura na pouhou věc či dogmatické lpění na narození jako na okamžiku nabytí práv je i v rozporu s křesťanskými kořeny naší civilizace. Vzhledem k nestálosti názorů mnohých a přizpůsobování se dobovým trendům ještě více vynikne pevnost a neměnnost postojů a v této souvislosti je nepopíratelná skutečnost, že již více než dva tisíce let bojuje katolická církev za rovnoprávnost počatého dítěte v právním systému společnosti: „*Služba lásky k životu se musí uskutečňovat v naprosté jednotě: nemůže tolerovat jednostranné nebo diskriminující názory, protože lidský život je posvátný a nedotknutelný na každém svém stupni a v jakékoliv situaci.*“²⁹ Na otázku, položenou v názvu tohoto článku, je tedy jasná odpověď. Udělení humanitárního azylu nasciturovi je nejenom možné, neboť je v souladu se zákonem, ale je i společensky potřebné, jelikož ve zvláštních zřetele hodných případech poskytuje ochranu člověku ve fázi života, kdy není schopen samostatné existence mimo tělo matky. Správní orgán tímto způsobem naplní svůj účel služby veřejnosti (§ 4 odst. 1 správního řádu) a zajistí, aby zásada obrany lidského života bezbranných před ohrožením byla nejenom teoretickou poučkou, ale i reálnou praxí.

Resumé

Autor se zabývá možností udělení humanitárního azylu nasciturovi dle § 14 zákona o azylu. Nejprve popisuje institut humanitárního azylu a jeho praktickou aplikaci. Problematiku postavení počatého dítěte pojímá v širším kontextu našeho právního řádu. Po prozkoumání vnímání počatého dítěte v různých odvětvích práva dospívá k závěru, že počaté dítě není výslovně vyloučeno ze správního řízení a může se tedy, za podmínek

²⁹EVANGELIUM VITAE, o životě, který je nedotknutelné dobro, encyklika papeže Jana Pavla II., z 25. 3. 1995, Zvon, Praha, 1995, s. 110.

analogických situaci narozených dětí, stát jeho účastníkem. Za splnění zákonem o azylu stanovených podmínek, tj. při shledání existence zvláštního zřetele hodného důvodu udělení azylu, má správní orgán (Odbor azylové a migrační politiky ministerstva vnitra) možnost udělit nasciturovi humanitární azyl, tím spíše, že rozhodování o humanitárním azylu je ve výlučné pravomoci správního orgánu a nepodléhá ani soudnímu přezkumu. Autor rovněž vyslovuje názor, že *de lege ferenda* bude nutno upravit postavení nascitura v našem právním řádu, a to cestou potvrzení jeho práv plnohodnotné lidské bytosti.

Abstract

Is It Possible to Award Humanitarian Asylum to an Unborn Child?

The author contemplates the possibility of awarding asylum on humanitarian grounds to an unborn child according to § 14 of the Act on Asylum. He presents the concept of humanitarian asylum and its application in practice, and then considers the status of an unborn child in the broad context of the Czech legal order. Based on his research of the manner in which various legal fields treat the status of an unborn child, he arrives at the conclusion that an unborn child is not explicitly excluded from administrative proceedings and therefore can, under conditions analogous to the situation of a newborn, be a party to the proceedings. Once the conditions set by the Act on Asylum are fulfilled, i.e. once particular conditions justifying an award of asylum exist, the administrative body (the Asylum and Migration Policy Department of the Ministry of the Interior) may award humanitarian asylum to the unborn child; the decision on humanitarian asylum is within the exclusive jurisdiction of the administrative body and is not subject to judicial review. The author's opinion is that *de lege ferenda* it will be necessary to legislate the status of an unborn child in the Czech legal order to confirm the rights of an unborn child as those of an independent human being.

Zusammenfassung

Kann man dem Nasciturus humanitäres Asyl gewähren

Autor befasst sich mit der möglichen Asylgewährung dem Nasciturus. Zunächst beschreibt er den Begriff des humanitären Asyls und dessen praktische Anwendung. Die Stellung des gezeugten Kindes wird im breiteren Zusammenhang der tschechischen Rechtsordnung dargestellt. Nach der Feststellung der Wahrnehmung des gezeugten Kindes in verschiedenen Rechtsbereichen kommt er zur Schlussfolgerung, dass das gezeugte Kind aus dem Verwaltungsverfahren nicht ausgeschlossen ist und in ähnlicher

Weise wie das geborene Kind im Verwaltungsverfahren parteifähig ist. Die Verwaltungsbehörde (hier die Abteilung für Migrations- und Asylpolitik des Innenministeriums) kann dem Nasciturus, falls alle gesetzlichen Bedingungen erfüllt werden und besonderer Grund vorliegt, humanitäres Asyl gewähren, denn die Entscheidung darüber ist in der ausschließlichen Kompetenz der Verwaltungsbehörde und kann nicht gerichtlich überprüft werden. Verfasser äußert die Ansicht, dass die Stellung des Nasciturus *de lege ferenda* rechtlich geregelt werden muss, und zwar zugunsten der Bestätigung seiner Rechte als Rechte des menschlichen Wesens.

Riassunto

Si può conferire l'asilo umanitario ad un nascituro?

L'autore si occupa della possibilità di conferire l'asilo umanitario secondo l'art. 14 della legge sul asilo, anche al nascituro. Comincia descrivendo l'istituto di asilo umanitario e le sue applicazioni pratiche. La problematica della posizione legale di nascituro tratta nel contesto più spazioso del nostro ordinamento giuridico. Dopo aver approfondito come viene capito un nascituro in diversi brani di diritto, arriva alla conclusione che il nascituro non essendo esplicitamente escluso dalla procedura amministrativa, può diventare soggetto processuale, ferme restando le norme riguardanti i bambini nati. Mantenate le condizioni della legge sull'asilo, cioè una situazione meritevole del rilievo particolare, la pubblica amministrazione (qui rappresenta dalla sezione d'asilo e di politica migratoria del Ministero degli Interni) può conferire l'asilo al nascituro. Il suddetto va confermato dal fatto che la decisione sull'asilo umanitario è di competenza esclusiva della pubblica amministrazione, non sindacabile dal tribunale. L'autore esprime la sua opinione che *de lege ferenda* sarà necessario regolare la posizione del nascituro nel nostro sistema legale, confermando i suoi diritti di una persona umana di pieno valore.

O autorovi

Mgr. Kamil Nedvědický, nar. 16. 6. 1977 v Třebíči. V letech 1995–2001 absolvoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze. Od roku 2001 působí v Odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR. Věnuje se azylové legislativě, metodickým a koncepčním právním činnostem a zastupuje ministerstvo v řízení o kasačních stížnostech u Nejvyššího správního soudu. Kromě specializace na azylovou, migrační a bezpečnostní legislativu se rovněž

zabývá ústavněprávními dějinami Československa, se zaměřením na dobu po 2. světové válce.

Mgr. Kamil Nedvědický was born 16 June 1977 in Třebíč. In 1995–2001 he studied at the Law School of Charles University in Prague, and since 2001 he has worked in the Asylum and Migration Policy Department of the Ministry of the Interior of the Czech Republic. In his work he specializes in asylum legislation and methodological and legal work and represents the Ministry in cassational complaint proceedings before the Supreme Administrative Court. In addition to asylum, migration and security legislation he also studies the constitutional history of Czechoslovakia with particular emphasis on World War II.

Mgr. Kamil Nedvědický, geb. 16. 6. 1977 in Třebíč. Er absolvierte in den Jahren 1995–2001 Juristische Fakultät der Karlsuniversität in Prag. Seit 2001 arbeitet er in der Abteilung für Migrations- und Asylpolitik des Innenministeriums der Tschechischen Republik. Er widmet sich der Asylgesetzgebung, der juristischen Konzeptionstätigkeit und repräsentiert das Ministerium in Verfahren vor dem Höchsten Verfassungsgericht. Überdies befasst er sich mit der verfassungsrechtlichen Geschichte der Tschechoslowakei insbesondere nach dem II. Weltkrieg.

Mgr. Kamil Nedvědický è nato il 16. 6. 1977 a Třebíč. Tra 1995–2001 s'è laureato dalla Facoltà di Giurisprudenza della Università Carolina a Praga. Dal 2001 lavora nella Sezione d'asilo e di politica migratoria del Ministero degli Interni della Rep. Ceca. Si dedica alla legislazione d'asilo, metodologia e operazioni di concezione legale. Rappresenta il ministero davanti alla Suprema Corte d'Amministrazione nei procedimenti sulle querele di cassazione. Oltre alla specializzazione nella legislativa d'asilo, migrazione e sicurezze, si occupa anche della storia costituzionale cecoslovacca, soprattutto dopo la 2ª Guerra mondiale.

Charta oecumenica podepsána

„Na evropské rovině existuje již dlouhá léta spolupráce mezi katolickými biskupy spojenými v Radě evropských biskupských konferencí, která sjednocuje předsedy 34 konferencí, a mezi zhruba 120 církvemi spojenými v Konferenci evropských církví nekatolických,“ napsal na svých internetových stránkách Miloslav kardinál Vlk. „Ze zkušenosti a potíží při práci na této rovině se zrodila myšlenka, zvláště při přípravě Evropského ekumenického setkání ve Štýrském Hradci v r. 1997, že je nutné si mnohé postupy a postoje definovat a uvědomit si tak své rozdíly: to, o čem nebudeme diskutovat, čemu se vyhneme a co mezi sebou budeme žít naplno. Po setkání se hned začalo s přípravou takových linií. Vznikla tak v roce 2001 'Charta oecumenica, směrnice pro růst spolupráce mezi církvemi v Evropě'. V dubnu roku 2001 byla vrcholnými představiteli Rady evropských biskupských konferencí a Konference evropských církví ve Štrasburku slavnostně podepsána. Za Radu jsem ji jako její tehdejší prezident podepsal já, za Konferenci pak pravoslavný pařížský metropolita Jéremie. Po jejím podepsání následoval proces 'apropriace', přivlastnění. Jednotlivé diecéze, jednotlivé nekatolické církve se k ní přihlašovaly a podepisovaly ji. To se stalo i v Praze – jak o tom referují média – dne 22. 1. 2007, na závěr ekumenické bohoslužby ve sboru Církve bratrské. Vedle katolické církve ji podepsalo ještě 7 nekatolických církví. V husitském chrámu sv. Mikuláše na Staroměstském náměstí pak byla na toto téma vedena panelové diskuse. Charta sice není ani věroučným, ani právním dokumentem, ale praktickou směrnicí pro život. Tato událost letošního Týdne modliteb za jednotu je nejvýznamnějším konkrétním projevem ochoty a touhy po jednotě křesťanů v naší zemi.“

Přinášíme plné znění Charty :

CHARTA OECUMENICA

Směrnice pro růst spolupráce mezi církvemi v Evropě

„Sláva Otci i Synu i Duchu svatému.“

Jakožto členové Konference evropských církví a Rady evropských biskupských konferencí¹ jsme pevně rozhodnutí, že budeme v duchu poselství obou

¹Do Konference evropských církví (KEK) patří většina ortodoxních, reformovaných, anglikánských, svobodných a starokatolických církví v Evropě. Rada evropských biskupských konferencí (CCEE) slučuje římskokatolické biskupské konference Evropy.

ekumenických shromáždění, konaných v Basileji v roce 1989 a ve Štýrském Hradci v roce 1997, uchovávat a rozvíjet naše vzájemné rostoucí společenství. Děkujeme trojjedinému Bohu za to, že skrze Ducha svatého vede naše kroky ke stále intenzivnějšímu společenství.

Doposud se osvědčily rozmanité formy ekumenické spolupráce. Chceme-li zůstat věrni Kristově modlitbě: „Aby všichni byli jedno jako ty, Otče, ve mně a já v tobě, aby i oni byli v nás, aby tak svět uvěřil, že ty jsi mě poslal“ (J 17,27), nemůžeme zůstat lhostejní k současné situaci. S vědomím naší viny a v připravenosti k obrácení se musíme vynasnažit o překonání rozdělení, která mezi námi ještě existují, abychom společně mohli národům hlásat evangelium.

Skrze společné naslouchání Božímu slovu v Písmu svatém, skrze výzvu vyznávat naši společnou víru, jako i skrze společné jednání podle poznání pravdy chceme být svědectvím lásky a naděje pro všechny lidi.

Na našem evropském kontinentu, který se rozprostírá od Atlantiku až po Ural, od Severního mysu ke Středozevnímu moři a který se v současnosti vyznačuje kulturou, jež je víc než kdy jindy pluralistická, se chceme skrze evangelium zasazovat o důstojnost člověka coby Božího obrazu a jako církve chceme společně přispět ke smíření národů a kultur.

V tomto smyslu přijímáme tuto Chartu jako společný závazek k dialogu a ke spolupráci. Charta popisuje základní ekumenické úlohy, ze kterých odvozuje řadu směrnic a závazků. Na všech úrovních církevního života má vést k rozvoji ekumenické kultury dialogu a spolupráce a vytvořit závazné měřítko. Charta však nemá nikterak učitelský či dogmatický charakter nebo církevně-právní závaznost. Její závaznost spočívá spíše ve vlastním závazku evropských církví a ekumenických organizací. Ty mohou na základě tohoto textu formulovat vlastní dodatky a společné perspektivy, které se konkrétně zabývají jejich zvláštními výzvami a požadavky z nich vyplývajícími.

I

VĚŘÍME V JEDNU SVATOU, VŠEOBECNOU, APOŠTOLSKOU CÍRKEV

„Usilovně hledte zachovat jednotu Ducha, spojení svazkem pokoje. Jedno tělo a jeden Duch, k jedné naději jste byli povoláni; jeden je Pán, jedna víra, jeden křest, jeden Bůh a Otec všech, který je nade všemi, skrze všechny působí a je ve všech.“

(Ef 4,3-6)

1. Jsme společně povoláni k jednotě ve víře

Podle evangelia Ježíše Krista, jak nám o něm svědčí Písmo svaté a jak je vyjádřeno v ekumenickém nicejsko-cařihradském vyznání (381), věříme v trojjediného Boha: Otce, Syna a Ducha svatého. Tímto krédem vyznáváme „jednu svatou, všeobecnou, apoštolskou církev“ a naše ekumenická úloha tedy spočívá v tom, abychom tuto jednotu, která je vždy Božím darem, učinili viditelnou.

Viditelné jednotě ještě zabraňují zásadní rozdíly. Existují rozdílná pojetí, především co se týče církve a její jednoty, svátostí a úřadů. S tím se nemůžeme spokojit. Ježíš Kristus nám na kříži zjevil svou lásku a tajemství smíření; při jeho následování chceme vynaložit všechny své síly na to, abychom překonali problémy a překážky, které ještě naše církve rozdělují.

Zavazujeme se,

- že budeme jednat podle apoštolské výzvy listu Efezanům a vytrvale usilovat o společné pochopení Kristova spásného poselství v evangeliu;
- že v síle Ducha svatého budeme pracovat pro viditelnou jednotu církve Ježíše Krista v jedné víře, která má své vyjádření ve vzájemně uznaném křtu a v eucharistickém společenství, jakož i ve společném svědectví a službě.

II

NA CESTĚ K VIDITELNÉMU SPOLEČENSTVÍ CÍRKVÍ V EVROPĚ

„Podle toho všichni poznají, že jste moji učedníci, budete-li mít lásku jedni k druhým.“

(J 13,35)

2. Společně hlásat evangelium

Nejdůležitější úlohou církví v Evropě je společné hlásání evangelia slovem i skutkem pro spásu všech lidí. Tváří v tvář mnohostranné dezorientaci, odcizení křesťanských hodnot, ale i nejrůznějšímu hledání smyslu, jsou křesťané vyzýváni, aby svědčili o své víře. K tomu je třeba intenzivního nasazení a výměny zkušeností v oblasti katecheze, duchovní péče v místních společenstvích. Právě tak je důležité, aby veškerý Boží lid společně zprostředkoval evangelium veřejnosti a uplatňoval je společenským nasazením a přijímáním politické odpovědnosti.

Zavazujeme se,

- že budeme hovořit o našich evangelizačních iniciativách s ostatními církvemi, nacházet tak porozumění a zabraňovat nebezpečí konkurence nebo nových rozdělení;
- že budeme uznávat, že každý člověk se může podle svého svědomí svobodně rozhodnout pro náboženskou a církevní příslušnost. Nikdo nesmí být veden ke konverzi skrze morální nátlak nebo materiální podněty; právě tak nesmí být nikomu zabraňováno v konverzi, ke které se svobodně rozhodl.

3. Jít si vzájemně vstříc

V duchu evangelia musíme společně vyhodnotit dějiny křesťanských církví, které jsou charakterizovány mnohými dobrými zkušenostmi, ale i rozděleními, znepřátelením a dokonce válečnými konflikty. Lidská vina, nedostatek lásky a časté zneužívání víry a církve pro politické zájmy těžce poškodily věrohodnost křesťanského svědectví.

Ekumena tedy pro křesťany začíná obnovou srdcí a ochotou k pokání a obrácení. V ekumenickém hnutí již vzrostlo smíření. Je důležité rozpoznat duchovní dary rozličných křesťanských tradic, učit se jedni od druhých, a tak se nechávat obdarovat. Pro další rozvoj ekumeny je především nezbytné brát v úvahu zkušenosti a očekávání mladých a aktivně podporovat jejich spolupůsobení.

Zavazujeme se,

- že budeme překonávat pocit vlastní soběstačnosti a odstraňovat předsudky, vyhledávat společná setkání, být jeden pro druhého;
- podporovat ekumenickou otevřenost a spolupráci při křesťanské výchově, teologickou formaci na všech úrovních, jakož i vědecké bádání.

4. Společně konat

Ekumena se v současnosti projevuje v rozličných formách společného konání. Mnozí křesťané z různých církví společně žijí a působí – jako přátelé, sousedé, spolupracovníci, rodinní příslušníci. Zvláště manželé rozdílného vyznání musejí být podporováni v tom, aby žili ekumenu ve svém každodenním životě.

Doporučujeme, aby byla organizována a podporována bilaterální a multilaterální ekumenická grémia ve prospěch spolupráce, a to jak na místní, regionální, tak na národní a mezinárodní úrovni. Je nezbytné, aby docházelo na evropské úrovni k posílení spolupráce mezi konferencí evropských církví a Radou evrop-

ských biskupských konferencí a realizaci dalších evropských ekumenických shromáždění.

V případě konfliktů mezi církvemi je třeba iniciovat a podporovat úsilí o nápravu a mír.

Zavazujeme se,

- že budeme na všech úrovních křesťanského života společně konat tam, kde jsou k tomu dány podmínky a kde tomu nebrání jiné důvody – víra či důležitější cíle;
- hájit práva menšiny, odbourávat nedorozumění a předsudky mezi většinovými a menšinovými církvemi v našich zemích.

5. Společná modlitba

Ekumena žije ze společného naslouchání Božímu slovu, z působení Ducha svatého v nás a skrze nás. V síle takto přijaté milosti dnes existují rozmanité snahy o dosažení modlitby a bohoslužby k prohloubení duchovního společenství mezi církvemi a modlitby za viditelnou jednotu Kristovy církve. Zvláště bolestným znamením rozštěpenosti mezi mnohými křesťanskými církvemi je absence eucharistického společenství.

V některých církvích existují výhrady proti společné ekumenické modlitbě. Naše křesťanská spiritualita je však přece charakterizována ekumenickými bohoslužbami, společnými písněmi a modlitbami, zvláště modlitbou Otče náš.

Zavazujeme se

- modlit se za sebe navzájem a za jednotu křesťanů;
- že se budeme učit poznávat a oceňovat bohoslužby a ostatní formy duchovního života jiných církví;
- jít vstříc cíli, kterým je eucharistické společenství.

6. Pokračovat v dialogu

Přes naše rozdílná teologická a etická stanoviska má zásadní význam naše sounáležitost založená na Kristu. Byla nám dána obohacující rozmanitost, avšak protiklady učení v etických otázkách a v církevně-právních normách vedly i k rozdělení církví; rozhodující roli tu často hrály zvláštní historické okolnosti a rozdílný kulturní kontext.

Abychom dosáhli hlubšího ekumenického společenství, musíme bezpodmínečně pokračovat ve snahách o konsensus založený na víře. Bez jednoty ve

víře neexistuje žádné plné církevní společenství. Neexistuje žádná alternativa dialogu.

Zavazujeme se,

- že budeme vědomě a intenzivně pokračovat v dialogu mezi našimi církvemi na různých církevních úrovních a zkoumat, co je možné a nutné prohlásit v závazné formě církevními autoritami za výsledky dialogu;
- při rozepřích, zvláště když v otázkách víry a etiky hrozí rozštěpení, je třeba vyhledávat možnost rozhovoru za účelem společného projednání těchto otázek ve světle evangelia.

III

NAŠE SPOLEČNÁ ZODPOVĚDNOST V EVROPĚ

**„Blaze těm, kdo působí pokoj, neboť oni budou nazváni syny Božími.“
(Mt 5,9)**

V průběhu staletí se vyvinula Evropa, která se na rovině náboženské a kulturní vyznačovala převážně křesťanstvím. Selhání křesťanů současně způsobilo v Evropě a za jejími hranicemi mnoho zlého. Vyznáváme spoluzodpovědnost na této vině a prosíme Boha a lidi o odpuštění.

Naše víra nám pomáhá, abychom se poučili z minulosti a nasadili pro to, aby křesťanská víra a láska k bližnímu vyzařovaly naději pro morálku a etiku, pro vzdělání a kulturu, politiku a hospodářství v Evropě a na celém světě.

Církev podporují sjednocení evropského kontinentu. Bez společných hodnot není možné dosáhnout trvalé jednoty. Jsme přesvědčeni, že duchovní dědictví křesťanství představuje inspirující sílu k obohacení Evropy. Na základě naší křesťanské víry se nasazujeme pro humánnější a sociálnější Evropu, kde by platila lidská práva, základní hodnoty míru, spravedlnosti, svobody, tolerance, účasti a solidarity. Klademe důraz na hlubokou úctu k životu, na hodnotu manželství a rodiny, na přednostní službu chudým, ochotu k odpuštění a zvláště na milosrdenství.

Jakožto církev a jako mezinárodní společenství musíme čelit nebezpečí, že se Evropa rozvine v integrovaný západ a dezintegrovaný východ. Je třeba mít na zřeteli také rozdíl mezi severem a jihem. Současně je třeba zabraňovat jakémukoliv eurocentrizmu a posilovat odpovědnost Evropy za celé lidstvo, zvláště za chudé na celém světě.

Zavazujeme se,

- že se vzájemně dohodneme na obsahu a cíli naší sociální zodpovědnosti a budeme dle možností společně zastupovat žádosti a vize církví vůči sekularizovaným evropským institucím;
- budeme bránit základní práva proti jakýmkoli útokům;
- že budeme odporovat každému pokusu o zneužití náboženství a církve pro etnické nebo nacionalistické účely.

8. Smiřování národů a kultur

Rozmanitost regionálních, národních, kulturních a náboženských tradic vnímáme jako bohatství Evropy. Tvář v tvář četným konfliktům je úkolem církvi, aby společně sloužily také smíření mezi národy a kulturami. Víme, že právě tak nezbytným předpokladem k tomu je pokoj mezi církvemi.

Naše společné úsilí je zaměřené na posouzení a řešení politických a sociálních otázek v duchu evangelia. Osobnost a důstojnost každého člověka vnímáme jako Boží obraz, a proto se zasazujeme o absolutní rovnocennost všech lidí.

Jakožto církev chceme v Evropě společně podporovat proces demokratizace. Usilujeme o mírové řešení na základě nenásilného řešení konfliktů. Odsuzujeme jakoukoliv formu násilí na člověku, zvláště na ženách a dětech.

Ke smíření patří podpora sociální spravedlnosti ve všech národech a mezi nimi, zvláště pak překonání propasti mezi chudými a bohatými a řešení problému nezaměstnanosti. Společně chceme přispět k tomu, aby migranti, uprchlíci a ti, kteří jsou bez domova, byli v Evropě přijati s důstojností hodnou člověka.

Zavazujeme se,

- že se postavíme jakékoli formě nacionalismu, která by vedla k ponižování ostatních národů a národnostních menšin, a budeme se nasazovat pro řešení bez násilí;
- posilovat postavení a rovnoprávnost žen ve všech oblastech života a podporovat rovnoprávné společenství žen a mužů v církvi a ve společnosti;

9. Ochrana stvořeného

Ve víře v Boží lásku, v lásku Tvůrce, s vděčností poznáváme dar stvoření, hodnotu a význam přírody. Se zděšením však vidíme, že dary země jsou vyčerpávány bez ohledu na jejich hodnotu, bez ohledu na jejich omezení a bez ohledu na dobro budoucích generací.

Chceme se společně nasadit pro trvalé životní podmínky pro celé tvorstvo. Ve zodpovědnosti před Bohem proto musíme společně uplatňovat a dále rozvíjet kritéria toho, čeho by lidé z hlediska vědeckého a technologického sice mohli dosáhnout, co však z etického hlediska dělat nesmějí. V každém případě je třeba, aby jedinečná důstojnost každého člověka měla přednost před tím, co je technicky realizovatelné.

Doporučujeme, aby byl v evropských církvích zaveden ekumenický den modlitby na ochranu stvořeného.

Zavazujeme se,

- že budeme nadále rozvíjet takový životní styl, ve kterém namísto vlády ekonomických a konzumních tlaků zdůrazníme odpovědné a trvalé životní kvality;
- podporovat světové církevní organizace a ekumenickou síť v jejich odpovědnosti za ochranu stvořeného.

10. Prohloubit společenství s židovstvím

Jedinečné pouto nás spojuje s izraelským národem, se kterým uzavřel Bůh věčnou smlouvu. Skrze víru víme, že naše židovské sestry a naši židovští bratři „zůstávají Bohu milí pro své otce. Vždyť Boží dary a jeho povolání jsou neodvolatelná“ (Ř 11,28–29). „Jim patří synovství i sláva i smlouvy s Bohem, jim je svěřen zákon i bohoslužba i zaslíbení, jejich jsou praotcové, z nich rodem pochází Kristus“ (Ř 9,4–5).

Litujeme projevů antisemitismu, jako jsou výlevy nenávisti a pronásledování, a odsuzujeme je. Prosíme Boha o odpuštění za křesťanský antijudaismus a naše židovské bratry a sestry o smír.

Je nezbytně nutné, abychom skrze hlásání a učení, nauku a život našich církví uváděli ve známost hluboké pouto křesťanské víry a židovství a abychom podporovali spolupráci křesťanů a židů.

Zavazujeme se,

- že se postavíme veškerým projevům antisemitismu a antijudaismu ve společnosti a v církvi;
- že budeme vyhledávat a zintenzivňovat dialog s našimi židovskými bratry a sestrami na všech úrovních.

12. Rozvíjení vztahů s islámem

Již po staletí žijí v Evropě muslimové. V některých evropských zemích tvoří silnou menšinu. Odsud vycházely a vycházejí mnohé dobré kontakty a sousedské

vztahy mezi muslimy a křesťany, také však hromadné výhrady a předsudky na obou stranách. Zakládají se na bolestných zkušenostech v historii i nedávné minulosti.

Chceme zintenzivnit na všech úrovních setkání křesťanů a muslimů, jakož i dialog mezi křesťanstvím a islámem. Zvláště doporučujeme vzájemné rozhovory o víře v jediného Boha a objasnění chápání lidských práv.

Zavazujeme se,

- že budeme k muslimům přistupovat s úctou;
- že se budeme spolu s muslimy podílet na společných záležitostech.

11. Setkání s jinými náboženstvími a světonázory

Pluralita náboženských přesvědčení, náhledů na svět a životních stylů se stala charakteristickým rysem evropské kultury. Východní náboženství a nové náboženské společnosti se rozšiřují a u mnohých křesťanů se setkávají s ohlasem. Je stále více lidí, kteří křesťanskou víru odmítají, dívají se na ni s lhostejností nebo jsou zastánci jiných světonázorů.

Chceme brát vážně kritické otázky vůči nám a snažit se společně o jejich poctivé řešení. Současně je také třeba rozlišovat, se kterým společenstvím je dobré vést dialog a setkávat se a kterých je třeba se z křesťanského hlediska vyvarovat.

Zavazujeme se,

- že budeme uznávat svobodu náboženství a svědomí každého člověka a společností a zasazovat se o to, aby mohli jak osobně, tak společně, soukromě či veřejně praktikovat své náboženství nebo světonázor při dodržování platného práva;
- že budeme otevření rozhovoru se všemi lidmi dobré vůle, sledovat společné záležitosti a svědčit o křesťanské víře.

Ježíš Kristus, Pán jediné církve, je naší největší nadějí na smíření a pokoj. V jeho jménu chceme pokračovat na společné cestě v Evropě. Prosíme Boha, aby při nás stál se svým Svatým duchem.

„Bůh naděje nechť vás naplní veškerou radostí a pokojem ve víře, aby se rozhojnila vaše naděje mocí Ducha svatého.“
(Ř 15,13)

Jakožto předsedové Konference evropských církví a Rady evropských biskupských konferencí doporučujeme tento dokument 'Charta Oecumenica' jako základní text všem církvím a biskupským konferencím v Evropě k přijetí a k převedení do vlastního příslušného kontextu.

S tímto doporučením podepisujeme tuto Chartu v rámci evropského ekumenického setkání, o první neděli po společných Velikonocích, v roce 2001.

Štrasburk 22. dubna 2001

Metropolit Jéremie,
předseda Konference evropských
církví

Kardinál Miloslav Vlk,
předseda Rady evropských
biskupských konferencí

Huguccio Pisanus: Summa Decretorum. Tom. I. Distinctiones I–XX. Oldřich Přerovský, ed.

Biblioteca Apostolica Vaticana, Città del Vaticano, 2006,
ISBN 88-210-0804-5, 372 s.

Huguccio z Pisy se narodil v polovině dvanáctého století v Pise. Stal se profesorem kanonického práva v Boloni a roku 1190 biskupem ve Ferraře. Zemřel roku 1210. Důkladný a často citovaný komentář ke Graciánovu Dekretu nazvaný *Summa Decretorum* napsal během svého vyučování na univerzitě v Boloni. Graciánův Dekret, nazvaný *Concordia discordantium canonum*, si už od svého sepsání kolem roku 1140 získal zcela mimořádnou vážnost jak v akademickém, tak i v praktickém světě. Na univerzitách byl Graciánův Dekret studován a komentován dvěma způsoby. Kanonisté, označovaní jako glosátoři, připisovali na okraj manuskriptů Dekretu svoje glosy, komentáře, vysvětlení a reference, z nichž některé opisovači napříště opisovali spolu s Dekretem, a četba Dekretu a glos tak patřily neoddělitelně k sobě. Jiným způsobem bylo systematické sepisování poznámek ke Graciánovu Dekretu do samostatných děl, která se nazývala sumy. Jedním z těchto komentářů byla také *Summa Decretorum* Huguccia z Pisy.

První kritické vydání slavné *Summy Decretorum* boloňského dekretisty Huguccia z Pisy je výsledkem práce, která začala už před více než půl stoletím. V roce 1955 byl ve Washingtonu, D.C., založen *Institute of Research and Study in Medieval Canon Law* a mezi zamýšlenými projekty tohoto Institutu bylo také kritické vydání Hugucciovy *Summy*. Na této rozsáhlé práci se v různé míře postupně podílela řada významných kanonistů a historiků. V padesátých letech dvacátého století to byl především profesor Luigi Prosdocimi. V roce 1973 převzal odpovědnost za přípravu kritického vydání profesor Alfonso M. Stickler, který se však kvůli svým jiným povinnostem nemohl osobně této práci věnovat – v té době byl totiž prefektem Vatikánské Apoštolské knihovny. Od roku 1983 pracoval na tomto projektu profesor Oldřich Přerovský, S.D.B., na Institutu historie kanonického práva Fakulty kanonického práva na Papežské salesiánské univerzitě v Římě. Dosud připravil kritické vydání Hugucciových komentářů ke všem 101 distinkcím Graciánova Dekretu, které by mělo být postupně publikováno v pěti svazcích. Nyní vyšel tiskem první díl, který obsahuje komentáře k distinkcím I–XX.

V italsky psaném úvodu tohoto prvního svazku profesor Přerovský nejprve krátce představuje Huguccio z Pisy. Potom uvádí původ, obsah a stručnou charakteristiku všech 43 manuskriptů, které je třeba brát v úvahu při práci na kritickém vydání Hugucciovy *Summy*. Třiatřicet z těchto manuskriptů obsahuje distinkce, a z nich vychází kritické vydání tohoto prvního svazku. Zbývajících 10 manuskriptů je fragmentárních. Obsahují hlavně *Causae* a *De consecratione*. V úvodu dále pojednává o vlastní práci při přípravě kritického vydání, tj. o rekonstrukci textu *Summy*. Jako výchozí text pro kritickou práci vzal manuskript ze Staatsbibliothek v Mnichově, který se zdá být velmi blízký ztracenému původnímu textu. Srovnáváním variant jednotlivých manuskriptů ukázal na jejich vzájemnou provázanost a závislost. Konečně v úvodu také zevrubně pojednal o pramenech *Summy*. Ta totiž obsahuje kromě kanonického práva také mnoho odkazů na Starý a Nový zákon, na civilní právo, filozofii, teologii a klasickou literaturu. V komentářích k Distinkcím Huguccio věnoval pozornost otázkám z kanonického i civilního práva a kriticky přitom přijímal argumenty svých názorových spojenců i odpůrců. Obhajoval *libertas Ecclesiae*, která byla klíčovou pro Gregoriánskou reformu, a *aequias canonica*, jak ve vztahu k dekretistům, tak i ve vztahu k legistům.

Kritické vydání vlastního textu *Summy Decretorum, Distinctiones I–XX* je vybaveno dvojím poznámkovým aparátem. Jeden rozsáhlý aparát odkazuje na variace v jednotlivých manuskriptech. Druhý poznámkový aparát odkazuje na prameny *Summy*. Svazek uzavírá seznam pramenů, které Huguccio cituje v této první části *Summy*. Rozsah i detailní přesnost při přípravě kritického vydání *Summy Decretorum* v sobě obsahují erudici i neobyčejnou trpělivost a cílevědomost církevního historika a kanonisty profesora Oldřicha Přerovského. Tímto dílem si profesor Přerovský jistě získá úctu a vděčnost dnešní i budoucích generací, které se budou prostřednictvím jeho kritického vydání seznamovat s touto slavnou středověkou *Summou Decretorum* od Huguccia z Pisy.

Jiří Kašný

Adrian Loretan-Saladin, Toni Bernet-Strahm (ed.): Das Kreuz der Kirche mit der Demokratie. Zum Verhältnis von katholischer Kirche und Rechtsstaat

Theologischer Verlag Zürich, Zürich, 2006, ISBN 10: 3-290-20028-0, 94 s.

Švýcarskou publikaci „Kříž církve s demokracií. Ke vztahu katolické církve a právního státu“ vydali profesor a emeritní děkan katolické teologické fakulty Univerzity v Lucernu Dr. Adrian Loretan-Saladin a Dr. Toni Bernet-Strahm, ředitel Romerova domu v Lucernu. Jde o sborník obsahující referáty ze stejnojmenné konference konané v Lucernu dne 29. října 2005.

Prof. Loretan zmiňuje v úvodu na s. 14 Deklaraci o náboženské svobodě *Dignitatis humanae* ze 7. prosince 1965, vyhlášené Druhým vatikánským koncilem, jímž tento koncil „... otevřel novou kapitolu ve vztahu mezi státem a církví.“ Ve svém navazujícím příspěvku na téma „Jak rozvíjí římskokatolická církev svůj souhlas s demokratickým právním státem a jeho základními právy?“ (s. 19–34) se prof. Loretan zabývá nejprve Francouzskou revolucí a negativní reakcí katolické církve na ni na evropském kontinentě. Dále připomíná Druhý vatikánský koncil a myšlenky jednotlivých koncilních a dalších dokumentů vztahujících se k lidským právům a k dialogu katolické církve s moderní sekulární společností. Zmiňuje např. Deklaraci o náboženské svobodě *Dignitatis humanae* ze 7. prosince 1965, Pastorální konstituci o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes* z téhož dne, Pastorální instrukci *Communio et progressio* z roku 1971, sociální encykliku *Centesimus annus* z 1. května 1991 a všímá si i myšlenek papeže Benedikta XVI., věnovaným předmětným otázkám.

Autorem druhého příspěvku, který se zabývá vztahem švýcarského právního státu a náboženských společenství, je Dr. Giuseppe Nay, prezident švýcarského spolkového soudu. Autor popisuje specifický konfesněprávní systém ve Švýcarsku, který je složen z 26 různých systémů jednotlivých kantonů resp. půlkantonů. Ve 23 kantonech je katolické církvi a evangelické reformované církvi, dvěma nejpočetnějším církvím ve Švýcarsku, přiznán statut veřejnoprávní korporace. Autor Dr. Nay na s. 35 uvádí: „Uznané církevní korporace je třeba odlišovat od ostatních veřejnoprávních korporací. Nelze je považovat za svého druhu vykonavatele státní moci a v žádném případě za součást státní správy.“ Základní jednotkou této veřejnoprávní struktury v případě katolické církve je „Kirchgemeinde“, církevní obec, tvořená křesťany katolíky a organizovaná na demokratických principech. Tato církevní obec, nikoli farnost, je uznána švýcarským

konfesioním právem. Konfesioním právem uznanou jednotkou, opět demokraticky tvořenou, je „Landeskirche“ – zemská církev - na úrovni jednotlivých kantonů. Pouze tyto instituce mají právo vybírat církevní daň. Kanonická struktura katolické církve, dělená na farnosti a diecéze, je ve švýcarských poměrech druhou, odlišnou strukturou. Autor poukazuje na konflikty mezi těmito dvěma strukturami, zejména pokud jde o lidská práva (např. procesněprávní úprava v kanonickém právu v některých případech).

Další příspěvek prof. Loretana nazvaný „Světské právo stanoví rovné postavení mužů a žen a jeho impulsy pro církev“ (s. 49–67) vychází z disertační práce Dr. Stelly Ahlers na téma „Postavení ženy ve státě a církvi – problematický napjatý vztah“, vydané v rámci edice ReligionsRecht im Dialog, Svazek 2, Münster, 2006. Prof. Loretan ve svém příspěvku ukazuje nejprve vývoj rovného postavení mužů a žen ve světském právu mezinárodním, na úrovni evropské ochrany lidských práv i ve švýcarském právu. Dále pojednává o postavení ženy v kanonickém právu a nakonec se zamýšlí nad rozdíly mezi právem světským a kanonickým v pojetí rovnoprávnosti. Za negativum kanonického práva považuje zejména nemožnost udělit ženám svěcení.

Dr. Daniel Kosch věnoval svůj příspěvek vztahu konfesioněprávních a kanonických struktur katolické církve ve Švýcarsku a otázkám, jak se mohou vzájemně ovlivňovat. Autor je generálním sekretářem Římskokatolické centrální konference Švýcarska, tedy zastřešujícího orgánu jednotlivých konfesioněprávních útvarů – zemských církví. Vztah konfesioněprávního a kanonického prvku přirovnává k šachové partii, v níž však nejde o výhru, ale o hru samu a o možnost se od sebe poučit (s. 71).

Závěr knihy sestavený prof. Loretanem je věnován vzniku, obsahu a významu Deklarace o náboženské svobodě *Dignitatis humanae*. Tento závěr, jakož i ostatní texty autora, jsou z pedagogického hlediska velmi dobře zpracovány.

Recenzovaná publikace obsahuje příspěvky umožňující zajímavý vhled do současných diskusí o vybraných otázkách kanonického práva, jež vedou přední zástupci švýcarské teologické a právní vědy.

Záboj Horák

Ze Společnosti pro církevní právo

Aus der Gesellschaft für Kirchenrecht

Dalla Società per il diritto delle Chiese

Přednášky v cyklu Působení práva ve společnosti a církvi

Dne 1. března 2007 přednášel v čítárně dominikánského kláštera sv. Jiljí v Praze Prof. Dr. Adrian Loretan, profesor církevního a konfesioního práva University v Lucernu a emeritní děkan její teologické fakulty na téma: „Společně v pastorační službě: klerici a laici“. Přednáška i následná odborná diskuse se těšily velkému zájmu posluchačů. Prof. Loretan navštívil během své návštěvy Prahy ve dnech 28. 2.–5. 3. 2007 také Právnickou fakultu Univerzity Karlovy. Dne 1. března 2007 dopoledne tam pronesl v rámci předmětu Konfesioní právo přednášku na téma: „Církev a stát ve Švýcarsku v horizontu globalizované společnosti“. Počítáme s uveřejněním přednášky v naší Revue církevního práva. Prof. Loretana doprovázela manželka Franziska, která vyučuje homiletiku na teologické fakultě univerzity v Lucernu.

Úmrtí

Dne 7. března 2007 náhle zemřel člen a spolupracovník Společnosti pro církevní právo Mgr. Vilém Horák, vicekancléř Arcibiskupství pražského, Magistrální rytíř Suverénního řádu maltézských rytířů, rytíř Řádu sv. Lazara, advokát Interdiecézního církevního soudu v Praze.

From the Church Law Society

Lectures from the Lecture Series *The Effects of Law on Society and the Church*

Dr. Adrian Loretan, Professor of Church Law and State Law on Churches of the University of Lucerne and Dean Emeritus of its School of Theology, lectured on 1 March 2007 in the reading hall of the Dominican monastery of St. Jilji in Prague. The topic of his lecture was “Together in Pastoral Service: Clerics and Lay Persons”. There was great interest among the members of the

audience at the lecture and the discussion afterwards. During his visit to Prague from 28 February until 5 March 2007 Professor Loretan also visited the Law School of Charles University. On 1 March 2007 in the afternoon he participated in the class on state law on churches where he lectured on “Church and State in Switzerland within the Perspective of a Globalized Society”. We plan to publish his lecture in the Church Law Review. Professor Loretan was accompanied by his wife Franziska, who teaches homiletics at the School of Theology of the University of Lucerne.

Obituary

Mgr. Vilém Horák, a member and cooperator of the Church Law Society, the vice-chancellor of the Prague Archdiocese, a Magistral Knight of the Sovereign Order of Malta, a knight of the Order of St. Lazarus, and an attorney of the Interdiocesan Church Court in Prague, died suddenly on 7 March 2007.

Krátké zprávy

Kurze Nachrichten

Le notizie corte

Na internetu

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 2. listopadu 2006, č. j. 5 A 35/2002-73 (publikovaný pod č. 1060 ve Sbírce rozhodnutí Nejvyššího správního soudu č. 2/2007, str. 150 až 155), týkající se právní subjektivity Náboženské matice, najdete na internetových stránkách Společnosti pro církevní právo na adrese <http://spcp.prf.cuni.cz/judikat/5a35-2002.mht>.

Kardinál Miloslav Vlk si zřídil osobní internetové stránky <http://www.kardinal.cz>, které – jak napsal úvodem – „budou sloužit mému virtuálnímu dialogu s arcidiecézí, s veřejností o duchovních věcech, o osobních zkušenostech, o mé práci pro diecézi“.

Vzácné historické mapy **Svaté země** převedené do elektronické podoby si můžete prohlédnout na adrese <http://www.jnul.huji.ac.il/dl/maps/pal/html/>.

Konference Essener Gespräche po dvačtyřicáté

Ve dnech 11.3.–13. 3. 2007 se v Mülheimu a. Ruhr konala konfesněprávní konference, pořádaná každoročně vždy v březnu, tentokrát již po dvačtyřicáté. Zúčastnilo se 110 odborníků na konfesní právo z Německa, Rakouska, Švýcarska, Belgie, Maďarska a Polska. Společnost pro církevní právo a Právnickou fakultu UK zastupovali Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera a JUDr. Záboj Horák, Ph.D. Zástupci Společnosti byli přivítáni Prof. Dr. iur. Heinerem Marré z Bochumu, zakladatelem a hlavním organizátorem konference, a jeho spolupracovníkem Prof. Dr. iur. Karl-Eugenem Schlieferem z Münsteru. V pondělí 12. 3. přednášel Prof. Dr. Wolfgang Huber z Berlína na téma *Církev a ústavní řád*. Odpoledne vystoupil Prof. Dr. Christian Waldhoff z právnické fakulty univerzity v Bonnu na téma *Budoucnost konfesního práva*. Druhý den přednášel Prof. Dr. iur. Udo Di Fabio ze Spolkového ústavního soudu v Karlsruhe na téma *Křesťanství a právní kultura jako základy pro konfesní právo*. Konferenční jednání řídil Prof. Dr. iur.

Christian Starck z Göttingenu. Konference se zúčastnili přátelé SPCP, např. Prof. Dr. Wilhelm Rees z univerzity v Innsbrucku, který vydal v minulém roce sborník *Katolická církev v nové Evropě* (595 stran), jenž se soustřeďuje na vztah církve a státu v členských státech EU a dvou afrických zemích (DR Kongo a Togo). Mezi účastníky byl i Prof. Dr. Klaus Lüdicke z univerzity v Münsteru, vydavatel *Münsterischer Kommentar zum CIC*.

Oprava

V informaci o zasedání Akademického výboru České křesťanské akademie (Revue církevního práva č. 2/2006, s. 174–175), jsme mimo jiné uvedli, že „...před několika lety došlo k dohodě s Moravskoslezskou křesťanskou akademií o tom, že i na Moravě a ve Slezsku může Česká křesťanská akademie zakládat své vlastní místní skupiny, což se skutečně stalo.“ PhDr. Jiřina Štouračová, předsedkyně Moravsko-slezské křesťanské akademie, nás upozornila, že Moravsko-slezská křesťanská akademie nikdy nevyslovila souhlas k zakládání poboček České křesťanské akademie na teritoriu moravské církevní provincie. Dotazem ve vedení České křesťanské akademie jsme – žel až dodatečně – ověřili, že námi zmíněná dohoda vskutku neexistuje, tedy v písemné formě. Omlouváme se.

Brief News

On the Internet

The decision of the Supreme Administrative Court of 2 November 2006 No. 5 A 35/2002-73 (published as No. 1060 in the Collection of the Decisions of the Supreme Administrative Court No. 2/2007, pp. 150–155) regarding the legal status of the Náboženská matice is available on the internet page of the Church Law Society <http://spcp.prf.cuni.cz/judikat/5a35-2002.mht>.

Cardinal Miloslav Vlk has established his personal internet website at <http://www.kardinal.cz>, the website, as he explains in the introduction, “will serve as [his] own virtual dialogue with the archdiocese, and with the public about spiritual matters, personal experiences, [and his] work for the diocese”.

Precious historical maps of the **Holy Land**, electronically digitized, can be viewed at <http://www.jnul.huji.ac.il/dl/maps/pal/html/>.

The 42nd Essener Gespräche

The conference on state law on churches, held each year in March, took place this year on 11–13 March 2007 in Mülheim a. Ruhr; it was the 42nd year of the conference. There were 110 participants at the conference - experts in state law on churches from Germany, Austria, Switzerland, Belgium, Hungary, Poland and the Czech Republic. The Church Law Society and the Law School of Charles University were represented by Professor JUDr. Jiří Rajmund Tretera and JUDr. Zábaj Horák, Ph.D. They were welcomed by **Professor Dr. iur. Heiner Marré** from Bochum, the founder and main organizer of the conference, and his colleague **Professor Dr. iur. Karl-Eugen Schlieff** from Münster. **Professor Dr. Wolfgang Huber** from Berlin lectured on 12 March 2007 about *The Church and the Constitutional Order*. **Professor Dr. Christian Waldhoff** from the Law School of the University of Bonn spoke in the afternoon on *The Future of State Law on Churches*. On the second day **Professor Dr. iur. Udo Di Fabio** from the Federal Constitutional Court in Karlsruhe lectured on *Christianity and Legal Culture as the Bases of State Law on Churches*. The conference was chaired by **Professor Dr. iur. Christian Starck** from Göttingen. **Professor Dr. Wilhelm Rees** from the University of Innsbruck, a friend of the Church Law Society, attended the conference; in the last year he published the anthology “The Catholic Church in New Europe” (595 pages), which concentrates on the relationship between the Church and state in the EU member states and two African countries (the Democratic Republic of Congo and Togo). **Professor Dr. Klaus Lüdicke** from the University in Münster also participated in the conference; he is the publisher of “Münsterischer Kommentar zum CIC”.

Correction

In the information on the meeting of the Academic Council of the Czech Christian Academy (Church Law Review No. 2/2006, pp. 176–177), we noted that “...in the past few years since an agreement with the Moravian-Silesian Christian Academy was reached, the Czech Christian Academy may also establish local groups in Moravia and Silesia. This is now happening...” PhDr. Jiřina Štouračová, the chairwoman of the Moravian-Silesian Christian Academy, called to our attention that the Moravian-Silesian Christian Academy never expressed its consent to the establishment of chapters of the Czech Christian Academy in the territory of the Moravian Diocese. We confirmed with the leadership of the Czech Christian Academy – ex post, unfortunately – that the agreement that we mentioned indeed does not exist in written form. We apologize for the misunderstanding.

Naše akvizice

Our Acquisitions – Unsere Akquisitionen – Le nostre acquisizioni

BURSÍK, Tomáš, *Ztratily jsme mnoho času... Ale ne sebe!* Životy politických vězeňkyň v československých věznicích padesátých a šedesátých let dvacátého století, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha, 2006, 197 s., ISBN 80-86621-25-1.

FLORES-LONJOU, Magalie, MESSNER, Francis (eds.), *Les lieux de culte en France et en Europe*, Status, Pratiques, Fonctions, Peeters, Leuven-Paris-Dudley, Ma, 2007, 306 s., ISBN 978-90-429-1857-3.

LORETAN-SALADIN, Adrian, BERNET-STRAHM, Toni (eds.), *Das Kreuz der Kirche mit der Demokratie*. Zum Verhältnis von katholischer Kirche und Rechtsstaat. Theologischer Verlag Zürich, Zürich, 2006, 94 s., ISBN 10: 3-290-20028-0.

PITTEROVÁ, Michaela, *La scuola cattolica nell' Europa centrale*, Lateran University Press, Città del Vaticano, 2007, 342 s., ISBN 978-88-465-0548-4.

REES, Wilhelm (Hg.), *Katholische Kirche im neuen Europa*, Religionsunterricht, Finanzierung und Ehe in kirchlichem und staatlichem Recht – mit einem Ausblick auf zwei afrikanische Länder, Lit Verlag, Wien, 2007, 595 s., ISBN 978-3-7000-0631-2.

Z obsahu:

WEINBERGER, Walter, *Tschechische Republik*, s. 455–466.

ŠINDAR, Jiří, *Zemřel pod cizím jménem*, Dramatický závěr života Jana Šrámka, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, 182 s., ISBN 978-80-7195-101-8.

VAŠKO, Václav, *Dům na skále*, 2. díl, Církev bojující, 1950 – květen 1960, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, 467 s., ISBN 978-80-7192-892-8.

Sborník – Miscellany

Essener Gespräche zum Thema Staat und Kirche, Band 40.

Die Trennung von Staat und Kirche, Modelle und Wirklichkeit in Europa, Aschendorff Verlag, Münster, 2007, 262 s., ISBN 978-3-402-04371-1.

Z obsahu:

DURAND, Jean-Paul, *Das französische Trennungsgesetz von 1905 und seine Folgen*.

McCLEAN, David, *Kirche und Staat im Vereinigten Königreich*.

MÜCKL, Stefan, *Trennung und Kooperation – das gegenwärtige Staat-Kirche-Verhältnis in der Bundesrepublik Deutschland*.

JUROS, Helmut, *Derzeitige Beziehungen von Staat und Kirche in Polen*.

ROCA, María J., *Über die gegenwärtigen Beziehungen von Staat und Kirche in Spanien*.

SCHANDA, Balázs, *Staat und Kirche in Ungarn*.

ANTONIOU, Theodora, *Das Verhältnis zwischen Staat und Kirche in Griechenland*.

Ukázky z připravovaného slovníku církevního práva (7)

From the Prepared Dictionary of Church Law

Passagen Aus dem vorzubereitenden Lexikon des Kirchenrechts

Dal nascente dizionario di diritto canonico

Apoštolská administratura

v latinské církvi jedna z → partikulárních církví, zpravidla menší než diecéze, v jejímž čele stojí → apoštolský administrátor; podnětem k jejímu založení může být vydělení jistého počtu farností z dosavadní → diecéze z různých pastoračních důvodů, mezi nimž může (ale nemusí) být změna státní hranice.

Apoštolská prefektura

→ partikulární církev na některém misijním území o jistém (zpravidla nevelkém) počtu farností pod vedením kněze s titulem → apoštolský prefekt, zpravidla předstupeň pro zřízení → apoštolského vikariátu.

Apoštolský exarchát

ve východních katolických církvích jedna z → partikulárních církví, zpravidla menší než diecéze, v jejímž čele stojí → apoštolský exarcha; podnětem k jejímu založení může být vydělení jistého počtu farností z dosavadní → eparchie z různých pastoračních důvodů, mezi nimž může (ale nemusí) být změna státní hranice.

Apoštolský vikariát

→ partikulární církev na některém misijním území o jistém počtu farností pod vedením kněze nebo (častěji) titulárního biskupa s titulem → apoštolský vikář, zpravidla předstupeň pro zřízení → diecéze.

Arcibiskup

v mnoha církvích jeden z → biskupů, a to s vedoucím nebo čestným postavením;

v katolické církvi latinské je

a) → metropolitou, tj. představeným spojení několika diecézí a jim naroveň postavených partikulárních církví do celku zvaného církevní → provincie; v případě, že svolá provinční → koncil, má za úkol mu předsedat; má → moc řízení (jurisdikci) pouze nad svou vlastní → diecézí zvanou → arcidiecéze,

nemá tuto moc nad ostatními diecézemi (resp. jim naroveň postavenými → partikulárnímí církvemi) a nemůže do jejich záležitostí zasahovat, s výjimkou některých mimořádných záležitostí stanovených v CIC; není nadřazeným diecézních → biskupů a jiných představených → partikulárních církví ve své církevní → provincii a není nadřazeným → exemptních řeholníků na území provincie sídlících;

b) titulárním arcibiskupem, nositelem titulu některé ze zaniklých arcidiecézí; ten může být pomocníkem papeže v římské kurii, apoštolským nunciem, anebo jde jen o čestný titul přiznaný navíc k dosavadnímu biskupskému titulu některému diecéznímu nebo emeritnímu biskupovi (jen osobně);

ve východních katolických církvích, v církvích pravoslavných a staroorientálních je postavení metropolitů a arcibiskupů definováno zvláštními právními předpisy;

v anglikánských církvích je titul arcibiskupa užíván zcela výjimečně: (arcibiskup z Canterbury a z Yorku), podobně je zcela výjimečně užíván v církvích luterských (arcibiskup z Uppsaly a z Tallinu).

Arcidiecéze

diecéze, v jejímž čele stojí → metropolita (arcibiskup).

Arcijáhen

byl v latinské církvi představitelem většího okrsku v rámci → diecéze; i v současné době se v některých diecézích udržela tato funkce jako historická, pouze titulární, jen formálně nadřazená dnešnímu mezičlánku mezi → diecézí a → farnostmi, kterými jsou → okrskové vikariáty (děkanáty); někde mezi arcijáhensvím a okrskovým vikariátem (děkanátem) stojí ještě historický, pouze titulární úřad → arcikněze.

Biskup

z řec. episkopos = dohlížitel;

1. v → tradicionalistických církvích nositel nejvyššího stupně kněžského svěcení; je řádným představeným diecéze (eparchie), v některých může být nositelem úřadu pomocného biskupa;

v katolické latinské církvi se rozlišují

- a) b. diecézní (před rokem 1983 sídelní),
- b) b. emeritní – tj. na odpočinku a
- c) b. titulární, tj. biskup vysvěcený na titul některé zaniklé diecéze, určený k pomoci v římské kurii nebo v diecézi (resp. jí naroveň postavené partikulární církvi); titulární biskupové se dělí na

- b. auxiliární (pomocné, dříve u nás a v zemích německého jazyka zvané svěťícími),
 - b. koadjutory (nástupce) a
 - b. auxiliární (pomocné) se zvláštními pravomocemi;
2. v církvi československé husitské jsou biskupové představiteli diecézí, ale nikoliv zvláštním stupněm svěcení;
 3. zemští biskupové některých evangelických církví mají také postavení představitelů církve, nikoliv zvláštního stupně duchovenského úřadu; podobně je tomu ve Slezsku a na Slovensku (kde v evangelické církvi a. v. je generální biskup a dva distriktní biskupové);
 4. v Jednotě bratrské (světové Unitas Fratrum) je b. duchovní reprezentant provincie Jednoty bratrské (řízení je ale v rukou úzké rady, jejímž členem b. může, ale nemusí být),
 5. případně představitel i jiného křesťanského společenství.

Diecéze

část církve, tvořená jejími členy na určitém území, pod pravomocí diecézního → biskupa;
v latinské církvi tvoří základní formu → partikulární církve.

Dílčí církve

→ partikulární církve.

Episkopál

1. stoupenec řízení církve biskupy, tj. episkopálního církevního zřízení;
2. člen některé z episkopálních (tj. anglikánských) církví.

Episkopalián

méně vhodná překladatelská varianta užitá k označení člena episkopální církve (v církevních kruzích nebývá používána).

Episkopální

- v širším slova smyslu: vše, co se týká úřadu biskupa v kterékoliv církvi;
 - v užším slova smyslu:
1. vše, co se týká církví episkopálních (anglikánských); některé z nich používají tohoto výrazu ve svém oficiálním názvu, např. episkopální církve USA, která je anglikánskou církvi v USA, nebo episkopální církve Skotska, která je anglikánskou církvi ve Skotsku (na rozdíl od skotské církve, která je církvi presbyteriánskou);

2. někdy se tento výraz používá v názvech některých metodistických církví, např. metodistická episkopální církev jižní v USA; tím tyto církve vyjadřují odlišnost svého církevního zřízení od jiných, „neepiskopálních“ metodistických církví.

Exercie

překlad lat. výrazu pro cvičení;
duchovní cvičení, které má konat každý katolický kněz v rozsahu stanoveném kanonickým právem (t. č. v rozsahu 5 dnů ročně); konají se zpravidla hromadně pro větší skupinu kněží nebo jáhnů; některé exercie se poskytují skupinám laiků, kteří se přihlásili.

Exercitátor

kněz, který vede → exercie, po dobu jejich vedení.

Exerciční dům

prostor, který nabízí klášter, duchovní středisko, poutní místo či jiná církevní jednotka ke konání exercií.

Inkardinace

připsání katolických duchovních (od jáhenského svěcení) do některé → partikulární církve, nebo → řeholního institutu, nebo → osobní prelatury.

Jáhen

neboli diakon, ve východním názvosloví též diakon (z řec. diákonía = služba); v katolické církvi a v řadě dalších církví nositel prvního stupeň kněžského svěcení.

Jurisdikce

obecně znamená zákonné oprávnění k jisté činnosti;
v katolické církvi speciálně může jít o → moc řízení, nebo o oprávnění jednotlivých kněží udílet svátost → pokání (tj. o → zpovědní jurisdikci), nebo o jiné podobné zvláštní oprávnění.

Koncil

je v katolické církvi shromáždění (sněm) biskupů celé této církve nebo její části (a dalších pozvaných nebo podle jeho statutu zvolených účastníků, přičemž pouze biskupové mají rozhodující hlas); v tom smyslu se rozlišují

– ekumenický k.

tj. shromáždění biskupů celé katolické církve (církve latinské i katolických církví východních),

– partikulární k.

tj. shromáždění biskupů části katolické církve; jde buď o **plenární k.**, svolaný → biskupskou konferencí pro všechny biskupy na území její působnosti, nebo o **provinční k.**, svolaný → metropolitou pro všechny biskupy na území jeho církevní → provincie, případně o různé další typy koncilů, které jsou svolávány ve východních katolických církvích podle jejich vlastních předpisů.

Místní církev

→ partikulární církev.

Moc (potestas)

je název pro zvláštní vybavení duchovních katolické církve k jejímu spravování; rozlišuje se

– m. svěcení

pravomoc k výkonu různých duchovních úkonů, jejíž stupně vyplývají ze stupňů svěcení (ordinace), tj. ze svěcení (ordinace) → jáhnů, → kněží a → biskupů;

– m. řízení (m. pravomoci, jurisdikce)

pravomoc k řízení celé církve (papež) a jednotlivých → partikulárních církví nebo některých osobních jednotek (→ řeholních institutů, → osobních prelatur); dělí se na pravomoc zákonodárnou (legislativní), nebo výkonnou (exekutivní), nebo soudní (judiciální); někteří nositelé této moci mohou být vybaveni jen jednou z uvedených složek, jiní dvěma a jiní všemi.

Ordinář

v latinské církvi nositel → moci řízení aspoň výkonné; nad celou církví papež, v → partikulárních církvích jejich nejvyšší představitel (např. diecézní → biskup), → generální vikář a → biskupští vikáři, v → řeholních institutech vyšší řeholní představení (např. → provinciál a jeho vikář, nebo → opat a jeho vikář); v osobních → prelaturách a → polních vikariátech jejich nejvyšší představitelé, případně též jejich vikáři.

Partikulární církev

neboli dílčí církev, v úředním překladu CIC/1983 zvaná jako místní církev, je základní jednotkou katolické církve, kterou může založit jedině papež, a která se vždy dělí na → farnosti; v latinské církvi jde o → diecézi (resp. → arcidiecézi), nebo jinou jí naroveň postavenou partikulární církev (→ apoštolská administratura, → územní opatství, → územní prelatura, → apoštolský vikariát, → apoštolská prefektura), ve východních katolických církvích jde o → eparchie a → apoštolské exarcháty.